הלכה · משנה תורה · מפרשים · שער המלך · ספר קניין

שער המלך על משנה תורה, הלכות עבדים

רבי יצחק נוניס בילמונטי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שער המלך על משנה תורה, הלכות עבדים

רבי יצחק נוניס בילמונטי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שער-המלך-על-משנה-תורה-הלכות-עבדים/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ב 4
הלכה א 4
פרק ג 5
הלכה ג 5
הלכה יב 9
הלכה טו 11
פרק ה 13
הלכה ב 13
הלכה ד 15
הלכה ז 16
הלכה ט 17
הלכה טז 18
הלכה יז 19
פרק ו 30
הלכה ה 30
פרק ט 31
הלכה ג 31

פרק ב

הלכה א

עבד עברי כו' נקנה בכסף כו'. כתב הרב משנ"ל מדלא הזכיר חליפין משמע דס"ל דאינו נקנה בחליפין כו' וכן נראה דאינו קונה את עצמו בחליפין דאם היה קונה את עצמו היה נקנה ג"כ וכמ"ש הריטב"א עלה דההוא דגרסינן והפדה מלמד שמגרעת מפדיונה ויוצאה וכ"כ התוספות פ"ק דקדושין ד"ח אבל הרב מוהרימ"ט כתב שם דקונה את עצמו בחליפין א"ד ז"ל והנה מה שכתב שמדברי הריטב"א נראה דאם היה קונה היה נקנה דבריו תמוהים שמדברי הריטב"א מבואר איפכא דס"ל כדעת מוהרימ"ט דלא תליא הא בהא לפום המסקנא דהתם שכ"כ וז"ל אבל הנכון כמ"ש ר"ת שמגרעת וכשם שקונה עצמה בכסף כך נקנית בכסף כו' ואמרינן אשכחן אמה העבריה הואיל ומיקדשא בכסף פי' דטעמא דאמה העבריה נקנית בכסף לא משום שקונה עצמה ממש הוא דא"כ ודאי ה"ה לע"ע אלא ודאי הא ליכא למימר דא"כ ל"ל ויצאה והיתה למיגמר קדושי אשה נימא כיון דיוצאת בשטר נקנית בשטר אלא טעמא דידי מפני שהקישה הכתוב לאחרת כו' יע"ש הרי מבואר דלס"ד דתלמודא היה ס"ל דהא בהא תליא דהואיל וקנה את עצמו כך נקנה ג"כ ומסקנא דתלמודא דלא תליא הא בהא וכמו שהכריח מההיא דויצאה והיתה וכן מבואר ג"כ ממ"ש הריטב"א ז"ל בדף י"ו בשטר מנ"ל וז"ל איכא דק"ל אמאי לא מקשינן אחרת לאמה העבריה ונימא מה אמה העבריה נקנית בכסף כדילפינן לעיל מקרא אף אחרת מקנייא והא ל"ק כלל לפום מאי דכתיבנא לעיל דלא ילפינן כסף באמה מוהפדה אלא מאחרת כו' יע"ש הרי מבואר דס"ל דמוהפדה ליכא למילף הואיל וקונה עצמה בכסף משום דלא תליא הא בהא הן אמת דק"ל לתירוץ הריטב"א ז"ל שכתב דהא ל"ק כלל לפום מ"ש דלא ילפינן כסף באמה מוהפדה אלא מאחרת שהרי בגמ' לא הוצרכנו לומר דטעמא דאמה העבריה דנקנית בכסף היינו משום הואיל ומקדשא בכסף דהיינו משום דהקישה הכתוב לאחרת אלא מקמי דידעינן ג"ש דש"ש אמנם למסקנא דהתם דילפינן ש"ש ה"נ באמה נקנית בכסף בלאו טעמא דהקישה הכתוב לאחרת דילפינן שכיר הנאמר בע"ע הנמכר לישראל מע"ע הנמכר לגוי ואמה העבריה ילפינן מדהקיש הכתוב עברי לעבריה וכבר התוספות שם הוקשה להו דקרא דוהפדה למאי אצטריך לאשמועינן דנקנית בכסף ת"ל מג"ש דש"ש ותירץ דקרא אצטריך לגרעון כסף אבל להקנות בכסף לא צריך קרא יע"ש וא"כ הדרא קושיא לדוכתא למאן דיליף ש"ש למאי אצטריך קרא דכי יקח לאשמועינן דאשה נקנית בכסף ת"ל מדהקישה הכתוב לאחרת וצ"ע תו ק"ל לדעת הריטב"א ומוהרימ"ט ז"ל דס"ל דלא תליא הא בהא מהא

דאמרינן התם דף ח' מכסף מקנתו בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתבואה וכלים ופרכינן האי תבואה וכלים היכי דמי אילימא דלא מקנייה כלל ישיב גאולתו אמר רחמנא לרבות שוה כסף ככסף כו' והשתא מאי קושיא אימא דלענין קונה את עצמו ה"נ דמהני אפילו בשוה כסף ולענין שהוא נקנה בעינן כסף ממש דומיא דחליפין שכתב מוהרימ"ט דאע"ג דקונה את עצמו אינו נקנה ורש"י ז"ל שם כתב וז"ל ישיב כו' וכיון דמפריק ביה אקנויי נמי מקני בה דכתיב גאולתו מכסף מקנתו ודו"ק:

פרק ג

הלכה ג

מי שמכרוהו ב"ד יש לרבו ליתן לו שפחה כנענית כו'. הנה מוהרח"ש ז"ל ח"ג סי' מ"ד נסתפק בהא דאמרינן רבו מוסר לו שפחה אי היינו דוקא בשפחה שיש לו לרבו אבל שפחה של אחרים אסור או דילמא ל"ש יע"ש והוא תימא איך אישתמיטתיה מיני' סוגיא דתלמודא פ"ו דתמורה דאמרינן התם האומר לחבירו הילך טלה זה ותלין שפחתך אצל עבדי ר"מ אומר אינו אתנן וחכ"א אתנן ואוקמא שמואל בע"ע ופריך א"ה מ"ט דרבנן שפחה לע"ע מישרא שרי כו' הרי מבואר דאפי' בשפחה של אחרים מותר וכמו כן יש לתמוה על הרב חד"ה דפשיטא לי' מלתא דע"ע אסור בשפחה שאינו של רבו ממ"ש בפרק השולח דמ"א ע"ב על מ"ש התוס' שם בד"ה לא תוהו כו' וז"ל והא דלא כייפינן בחציה שפחה כו' אנא היכא דנהיגי בה מנהג הפקר כו' וכתב הוא וז"ל ואין להקשות ומאי קושיא דהא אפשר לי' לישא ע"ע דמותר בכנענית ובבת חורין דכה"ג הקשו לעיל דהוא ימכור עצמו בע"ע דא"כ משום דנהיגי בה מנהג הפקר נמי לא היו כופין את רבו כיון דאפשר לה בע"ע אלא ע"כ דאיירי דאין לרבו ע"ע ודוקא רבו שרי לו למסור לו שפחה כנענית שלו אבל בשפחה כנענית שאינה לרבו של ע"ע אסור בה אבל לעיל ניחא שימכור צד חורין שלו למי שיש לו שפחה כנענית ויהי' מותר בה א"ד יע"ש והוא מן התימה איך פשיטא לי' מילתא הפך סוגיא דתמורה ועיקר קו' נראה דלק"מ כיון דמעשה דחציה שפחה בימי ר"י הואי בימי ר"י ע"א מי הואי והא אין ע"ע נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג וכדפרכינן בפרק האומר בימי ר' שמלאי ע"ע מי הואי ודוקא אמתני' דמי שחציו עבד ק"ל ז"ל שפיר משום דבבי' ב' היובל הי' נוהג כמ"ש התוס' וזה פשוט: ודע שמוהרימ"ט ז"ל בחי"ד דל"ט נסתפק במכרוהו ב"ד שלא מסר לו רבו שפחה כנענית אם הוא מותר ולא הכריח יע"ש ולכאורה הי' נראה להביא ראי' דמותר בשפחה כנענית ממ"ש רש"י ז"ל ס"פ האומר דס"ט ד"ה טיהרת את הזכרים שילכו למקום שאין

מכירין ויאמר עבד אני ונושא שפחה ואין מוחין בידו כו' יע"ש ואי ס"ל דדוקא בשפחה של רבו הותר איך יכול לומר עבד אני ונושא שפחה הא כל שאין רבו כאן אינו נוש' שפח' אמנם הא ודאי בורכ' איהו כמ"ש רש"י ויאמר עבד אני היינו עבד כנעני דמותר בשפחה דעלמא ודע שרש"י ז"ל שם בסמוך בד"ה מאי ניהו כתב וז"ל ולהכי נקט זיל גנוב וה"ה נמי דהוה מצי להקשויי מי שרי לאנסובי עצה למגנב אלא מקו' אחרת סלקה דאי הוה מקשי לי' הכי הו"מ לשנויי אלא דאמר לי' מכור עצמך לע"ע וראיתי להרב ח"ה ז"ל שהקש' שם וז"ל ק"ק אכתי איך יהיב לי' עצה זו שהאדון ישחרר לבניו ויעבור עליו באיסור עשה דלעולם בהם תעבודו ומי יימר דמשחררו ויעבור בעשה עכ"ל ולא ידעתי אמאי ל"ק לי' קושיא הלזו אמתניתין דקתני יכולים ממזרים ליטהר כו' דהאיך מתקנינן לי' בעצה זו שישחרר ויעבור עשה דלעולם בהם תעבודו ונראה דאמתני' ל"ק לי' משום דכיון דהאב הוא המשחרר אותם כדי ליטהר זרעו אין כאן משום עשה דלעולם בהם תעבודו אבל הכא גבי אדון ק"ל שפיר ואכתי לא ידעתי מי הגיד לו דהא דר' שמלאי מיירי כשהאדון מוסר לו שפחה כנענית ולא נימא דרבי שמלאי יהיב לי' עצה שימכור עצמו בע"ע ויקח שפחה משלו והנרא' דס"ל דלא הותר אלא שרבו מוסר לו שפחה כנענית אבל משלו אינו רשאי וכהצד הא' שכ' הרב מוהרימ"ט ז"ל ואף לפי צד זה נראה דל"ק דאכתי איתיה בתקנתא שיקנה אותם העבד משל רבו וישחרר אחר כך ודוק: כתב מרן הכ"מ וז"ל ובמכילתא אם אדוניו יתן לו אשה רשות וז"ש רבינו יש לרבו כלו' הרשות בידו הנה הרא"ם ז"ל הק' לרש"י ז"ל שכ' בפי' החומש שהרשות ביד רבו למסור לו ש"כ דמנ"ל שהוא רשות דילמא חובה הוא ומ"ש במכילתא שהוא רשות הוא אליבא דר"י דסבירא לי' דקרא דאם בגפו יבא אתא ללמד שהוא רשות אבל רש"י ז"ל דס"ל דקרא דאם בגפו אתא ללמד דאם יחידי נכנס יחידי יצא וכראב"י ליכא הוכחה מהאי קרא לא לרשות ולא לחובה וקושיא זו שייכא לרבינו שפסק כראב"י ופסק שהרשות ביד רבו והרב צדה לדרך הקשה לדברי הרא"ם ז"ל הלזו דאם איתיה שהוא חובה כדי לקיים מצות עשה דוהתנחלתם היכי אמרינן בפ"ק דקי' דכ"א שהיתר ש"כ לישראל הוא חידוש שחידשה תורה ואי כדברי הרא"ם מאי חידושיה הלא בכל התורה כולה אמרינן אתי עשה ודחי ל"ת ה"נ נימא דאתי עשה דוהתנחלתם ודחי לאו דלא יהיה קדש והרב מש"ל ז"ל תמה עליו דע"כ ל"ק הרא"ם שהוא חובה אלא לאחר שחידשה תורה להתיר ש"כ לעבד אבל אם לא היה הכתוב מתיר מהיכא תיתי שכדי שיקיים האדון מ"ע דוהתנחלתם שיעבור העבד על לאו דלא יהיה קדש אטו אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך א"ד ואנכי הרואה תמהני עליו שהרי כתבו התוספות פ"ק דשבת דף ד' ד"ה וכי דע"כ לא אמרינן

אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך אלא דוקא היכא דפשע כי ההיא דהדביק פת בתנור אבל היכא דליכא פשיעה אומרים לאדם חטא והביאו ראיה מדאמרינן בריש תמיד נשחט דאתי עשה דפסח ודחי עשה דהשלמה הרי שהכהנים קא עברי עשה דהשלמה כדי שיקיים מחוסר כפורים עשה דפסח ה"נ דכוותא כיון דליכא פשיעה ועיקר קושית הרב צידה לדרך נראה דקושיא מעיקרא ליתא דע"כ לא אמרינן אתי עשה ודחי לא תעשה אלא היכא דבעידנא דקא מעקר הלאו מקיים העשה משא"כ הכא דמשעת בעילה קא עבר הלאו דלא יהיה קדש ועשה דוהתנחלתם לא מקיים עד שיבא הולדות לאויר העולם ועיין בתוספות פ"ק דבתרא דף י"ג ד"ה כופין ובפ' השולח ד"מ שהקשה שם מעין קושית הרב ז"ל דליתי עשה דפרו ורבו וידחה ל"ת דלא יהיה קדש ותירץ שם משם ר"י חדא דבעידנא דקא מעקר לאו לא מקיים עשה דמשעת העראה קא עקר הלאו ועשה דפרו ורבו לא מקיים עד גמר ביאה ועוד דהיא אסורה לו דלגבי דידיה ליכא עשה כו' יע"ש ומה שקשה לכאורה על דבריהם מהיא דפ' תמיד נשחט דקעברי כהנים אעשה דהשלמה אע"ג דבדידהו ליכא עשה דפסח עיין ישוב לזה בס' זרע אברהם ח"א דק"ס ע"ג ודו"ק : עוד כתב הרב משל"ז ז"ל וז"ל ולעיקר קו' הרא"ם ז"ל נראה לתרץ בהקדים מה שיש להקשות לרבי ישמעאל למאי אצטריך קרא דאם בגפו ללמד דקרא דאם אדוניו שהוא רשות הא כל אם שבתורה הוא רשות אם לא דגלי קרא במקום אחר שהוא חובה וכדאמר ר"י גופיה סוף ס' יתרו אם תקריב מנחת בכורים חובה אתה אומר חובה או אינו אלא רשות ת"ל תקריב הרי דאי לאו קרא דתקריב משמעותיה הוא רשות ונראה דודאי משמעותיה דאם הוא רשות היכא דאין הסברא שהוא חובה כההיא דבכורים דמהיכא תיתי דנחייב להקריב מנחת בכורים אבל אם אדוניו יתן לו אשה אדרבא הסברא מוכחת שהיה חובה משום דכבר נצטוינו לעולם בהם תעבודו והו"א שיהיה חובה למסור לו שפחה כנענית כדי לקיים עשה דלעולם בהם תעבודו להכי אצטריך קרא דאם בגפו ללמד שאינו חובה וראב"י ס"ל דללמד שהוא רשות לא אצטריך קרא משום דמצוה זו היא כמו מצות שלוח הקן שאינו מחוייב לרדוף אחריה אלא אם יזדמן לו יתחייב בה ה"נ דכוותיה אף שנצטוינו לעולם בהם תעבודו מנ"ל שנהיה מחוייבים לרדוף אחריה את"ד יע"ש: ואחר המחילה דבריו תמוהים ואשתמיטתיה מיניה סוגיא דפ"ק דסוטה דבפ' השולח דף מ"ב דאמרינן התם בהדיא דר' ישמעאל ס"ל דלעולם בהם תעבודו הוא רשות ולא חובה ור"ע ס"ל דלעולם בהם תעבודו חובה וכיון שכן איך הפה יכולה לדבר דטעמא דר' ישמעאל דאצטריך קרא דאם בגפו ללמד שהוא רשות הוא משום דהסברא מוכחת שהוא חובה משום מצות עשה דלעולם בהם תעבודו הרי לר' ישמעאל אפי' במזומנת

אצלו הוא רשות כ"ש שאינו מחוייב לעשות טצדקי ובהכי היה מקום ליישב דברי רבינו ז"ל דפסק כראב"י וס"ל דהרשות ביד רבו משום דכיון דקי"ל כר"ע דקרא דלעולם בהם תעבודו אצטריך לומר שהוא חובה ע"כ קרא דאם אדוניו יתן לו אשה רשות הוא דאם איתא שהוא חובה לעשות טצדקי כדי לקיים עשה דוהתנחלתם א"כ קרא דלעולם בהם תעבודו לר"ע למאי אצטריך ללמד שהוא חובה מקרא דאם אדוניו יתן לו אשה נפקא מק"ו שאם הוא מחוייב לעשות טצדקי כ"ש במזומנים אצלו ומה מאד מתקו לחכי דברי המכילתא דאחר שהביא דברי רבי ישמעאל קאמר רע"א אם בגפו יבא כו' לומר שאינו יוצא בראשי אברים כו' דהיינו משום דר"ע לטעמיה דדריש לעולם בהם תעבודו ללמד שהוא חובה ומש"ה נייד מדרשת ר' ישמעאל דלר"ע ללמוד שהוא רשות לא אצטריך קרא דמקרא דלעולם בהם תעבודו נפקא וכדבר האמור ומ"מ אכתי יגדל התימא על ר"י דכיון דס"ל דלעולם בהם תעבודו הוא רשות מהיכא תיתי לן לומר דאם אדוניו יתן לו אשה חובה אדאצטריך קרא דאם בגפו ללמד שהוא רשות כיון דכל אם שבתורה הוא רשות ומכ"ש הכא דהסברא ג"כ מסייעתו ולכן נראה לי דטעמא דר"י דהוה אמינא שהוא חובה לאו משום קרא דוהתנחלתם כמ"ש הרב אלא ה"ט דהו"א שהוא חובה כל שאין לעבד אשה ובנים שהתורה חייבתו על האדון למסור לו שפחה כנענית כדי שלא יהי' יושב ובטל והתורה אמרה לא תוהו בראה לשבת יצרה והתירתו תורה בשפחה כנענית מפני תקנת רבו שיהיו הולדות שלו להכי אצטריך קרא דאם בגפו ללמד שאם נכנס יחידי יצא יחידי ואינו חייב למסור לו ש"כ ור' ישמעאל אפי' בשאין לו אשה ובנים יכול הרב למסור לו ש"כ אלא שאינו חובה וראב"י כיון דדריש לי' לומר שאין רבו רשאי למסור לו ש"כ ממילא שמעינן דאם אדוניו הוא רשות דאם הי' חובה ומשום שלא יהא יושב ובטל א"כ אדרבא איפכא מסתברא דהיכא שאין לו אשה ובנים מוסר לו רבו שפחה והיכא דיש לו אינו מוסר לו רבו שפחה ואם כן מדגלי קרא דהיכא דאין לו אינו יכול למסור ע"כ דאם אדוניו הוא רשות וכיון דרבינו ז"ל פסק כראב"י משו"ה פסק שהוא רשות כנ"ל:

והמוכר עצמו אסור בשפחה כנענית כשאר כל ישראל נרא' ודאי דממזר שמכר את עצמו מותר בשפחה כנענית שהרי בהיותו ב"ח הי' מותר בשפחה ובשביל שמכר את עצמו לא ניתוסף בו קדושה וזהו שהאריך רבינו בלשונו וכתב אסור בשפחה כשאר כל ישראל לאשמועי' שדין מוכר את עצמו כשאר כל ישראל ב"ח ומי שמותר בשפחה בהיותו ב"ח פשיטא ודאי דמותר בהיותו עבד וזה דבר פשוט אך מספ"ל לדעת רבינו ז"ל אם רבו כופהו לזה כדי שיוליד ממנה עבדים מי נימא דמוכר את עצמו דמיעטיה קרא דאין רבו מוסר לו ש"כ משום אי' שפחה דרביע עילויה הוא דדוקא במכרהו ב"ד התירתו

תורה והילכך בממזר שמכר את עצמו כיון דלא רביע עילויה איסורא יש כח ביד רבו לכופו או דלמא מוכר את עצמו גזירת הכתוב הוא דאין רבו מוסר לו ואפי' במקום שהוא מותר בשפחה והנה לדעת הריטב"א ז"ל שכתב בחי' דמוכר עצמו דמיעטי' קרא ה"ד לענין כפייה אבל אה"נ דמותרת לו אין כאן מקום ספק כלל וכמובן: אך לדעת רבינו ז"ל יש להסתפק גם לדעת מוהרשד"ם ז"ל שכתב בדעת רבינו דס"ל דאיסור השפחה מדרבנן נראה דאין כאן מקום להסתפק שלדעתו ז"ל עכ"ל לדעת רבינו דכי מיעטיה קרא היינו מדין כפייה וכמו שהאריך בזה הרב משנ"ל ז"ל עכ"ל אך לדעת החולקים על מהרשד"ם ז"ל יש מקום להסתפק והריטב"א ז"ל הביא ראי' לסברתו ז"ל מדאצטריך בגמ' לת"ק דר"א למעוטי מוכר את עצמו אינו נרצע מקרא דאזנו ואם אי' דמוכר עצמו אסור בשפחה ל"ל קרא למעוטי מרציעה ת"ל דכל שאין לו אשה ובנים אינו נרצע והיא היא קו' התוס' שם ד"ה ולא אזנו והנרא' מדבריהם דס"ל שלא כדעת הריטב"א מדהוצרכו לתרץ באנפא אחרינא ואולם תמהני על דבריהם ז"ל אמאי לא תי' דקרא דאזנו אצטריך למעט ממזר שמכר את עצמו דמשום דבעינן אהבתי את אשתי וליכא כיון דמותר בשפחה ולהכי איצטריך מיעוטא דאזנו וצל"ע:

הלכה יב

מה בין מוכר עצמו כו' ומוכר עצמו אין מעניקין לו כו'. שם דף ט"ו מאי טעמא דתנא קמא אמר קרא הענק תעניק לו ולא למוכר עצמו ואידך לו ולא לב"ח מדס"ל בעלמא כר"נ אתא לו אפקי' ואידך בעלמא נמי לא ס"ל כר"נ ויש מן התימ' על רבינו ז"ל דכאן פסק כת"ק דר"א ובפ"ב מה' מלוה פסק כר"נ והרב ל"מ ז"ל כתב ליישב דברי רבינו ז"ל שהוא מפרש כפירוש הרב נתנאל שכתבו התוס' דת"ק נמי מודה גבי הלואה דק"ל כר"נ ובשכירות דוקא הוא דפליגי ורבינו לא כ"כ אלא גבי הלואה אבל לענין שכירות ודאי דלית לי' כר"נ ואע"פ שסתם רבינו ולא חילק בין שכירות להלואה סמך עצמו אמ"ש בפרקין דהענק' ע"ע לעצמו ואין ב"ח גובה הימנו דמשם נלמד לשכירות א"ד יע"ש וכ"כ הרב גד"ת דש"א ע"א והנה מלבד שדרך זה לא יתכן לדעת ה"ה שכתב בה' מלוה דזהו מחלוקת דברייתא בין ת"ק לר"א עוד איכא לאקשויי עלה דאיך אפשר לומר שרבינו לא חילק בין שכירות להלואה משום שסמך עצמו אמ"ש דהענקת ע"ע לעצמו ואין ב"ח גובה הימנו שהרי משמע מדברי רבינו דס"ל דאפי' לאחר שבא הענק' ליד העבד אין ב"ח גובה הימנו וכמו שדקדק מוהרימ"ט מדבריו וכמו שכן נראה בהדיא ממ"ש בפי"המ ואלו בשכירות פשיטא ודאי דלאחר שבא לידו ב"ח גוב' הימנו וא"כ איך אפשר לומר דסמך למ"ש בדין הענקה ודוק: והרב גד"ת הק' לפי' הרב נתנאל שהרי מקמי הכא הוה בעי

בגמ' לומר לרבנן דלא מבעי לי' לו ולא ליורשיו וקא מתמיה יורשיו אמאי לא שכיר קרייה רחמנ' ומש"ה נייד מאוקמתא הלזו וא"כ אי לענין ב"ח יש לחלק בין הענק' לשכירות תיקשי נמי ב"ח אמאי לא שכיר קרייה רחמנא את"ק יע"ש ועיין בהרב החידושין שתי' קו' הלזו וז"ל וי"ל כיון דפעולתו ליורשיו בשכיר הא אקיים ביה דינא דשכיר בחדא מילתא א"נ כי קרייה רחמנא שכיר לאו לגריעותא קריה שכיר ע"ש: והרב מש"ל יחס סברא הלזו דהר' נתנאל ואיכא מ"ד שכתב בעה"ג לדעת המרדכי שכתב ר"פ י"ן דשכר פעולה שמעולם לא בא לידו ולא גבה נראה דהוי ראוי כו' והק' הוא דכיון דהוא פסק דמלוה לא חשיב ראוי למה שכר פעולה חשיב ראוי ותי' דס"ל למרדכי כדעת דאיכא מ"ד והר' נתנאל דבשכירות לא ק"ל הא דר"נ ומש"ה חשיב ראוי כיון דלא שייך דר"ן א"ד יע"ש ויש לי לדקדק עליו שהרי מור"ם ז"ל בא"ה סי' ק' ס"ג פסק להא דהמרדכי ז"ל דשכר פעולה מקרי ראוי ומלוה לא חשיב ראוי וא"כ עכ"ל דס"ל דבשכירות לא שייך דר"נ ובח"מ סי' פ"ו פסק מרן דבשכירות קי"ל כר"נ ולא הגיה עליו מור"ם וצ"ע ועיין בהרב בית שמואל סי' הנזכר ודוק. והרב ש"ך ז"ל ח"מ סי' פ"ו כתב דרך אחרת ליישב דברי רבינו ז"ל שהוא מס' מעין הר' נתנאל דמ"ש ואידך בעלמא נמי לא ס"ל כר"נ ר"ל ובכל מילי דצדק' כגון מעשר עני ושאר צדקה נמי לא ס"ל כר"נ דהדבר ידוע דהענקה מדין צדקה הוא והילכך לא אצטריך לו למעט ב"ח דבעלמא ושאר צדקה לא ס"ל כר"ן כדאיתא בתוס' ופסקו רבינו פ"ו מה' מתנות עניים וכ"כ המרדכי ז"ל פ"ק דב"ב א"ד והרב מש"ל תמה עליו שהרי כתב ה"ה זה מחלוקת ת"ק ור"א ולפי דבריו לא פליגי בדינא דרבינו ת"ק ור"א יע"ש וזו ודאי אינו מן התימא שהש"ך לא כ"כ ליישב דברי ה"ה אלא שבירר דרך לעצמו ליישב דברי רבי' כמו שיראה המעיין. אך מה שיש לי מן התימא דאיך אפשר לומר דמ"ש בעלמא לא ס"ל כר"ן היינו לענין צדקה דאם איתא מאי אירייא משום דר"ן הרי בצדקה אפי' אחר שבא לידו אינו גובה ב"ח ממנו ולא שייך בהא דר"ן כלל וצ"ע ולי נראה ליישב דברי רבינו ז"ל בדרך אחרת כלפי מה שראיתי להרב החידושין הנדפסין מחדש שהקש' וז"ל וא"ת כאשר יברכך ה' אלהיך תתן לו רבנן מאי דרשי ביה דתרוייהו צריכי לרבנן למעוטי מוכר עצמו דלא יהבינן לי' לא חמש סלעים דקציב לו אף שלא נתברך הבית בגללו ולא לפום ברכת הבית וכן לר"א צריכי לאשמועינן דאין מוציאין מזה ונותנין לזה לא חמש סלעים ולא לפום ברכת הבית ממורי נר"ו א"ד ז"ל וא"כ איכא למימר דס"ל לרבי' דלפום סוגיא דפ' השולח ודפ' כ"ש דס"ל לרבא ור"ן דמוציאין מזה ונותנין לזה עכ"ל דס"ל דת"ק נמי ס"ל כר"ן ובהא פליגי דלת"ק ס"ל דחד לו אצטריך למעוטי מוכר ואידך למעט ור"א ס"ל דתרוייהו למעט ב"ח וחד למעט חמש

סלעים ואידך לנתברך הבית וצריכים ות"ק ס"ל דכיון דמעטיה קרא תרוייהו ממעטינן הענקה דחמש סלעים ונתברך הבית בגללו כנ"ל נכון ומה שתי' הרב מש"ל ז"ל דרבינו ס"ל דהא דאצטריכו בגמ' לומר דטעמא דת"ק לית לי' כר"ן היינו מקמי דידעינן טעמא דת"ק דס"ל דמוכר עצמו אסור בשפחה כנענית אבל לפי האמת דרשינן אם אדוניו יתן לו למעט מוכר עצמו דע"ע מכי משנה שכר שכיר נפקא ותו לא אצטריך לן לו דהענקה למעט מוכר עצמו משום דקרא דכי משנה שכר שכיר הוא טעם להענקה וכמו שפרש"י ז"ל משום דעובד ביום ובלילה וכיון דמוכר עצמו אסור בשפחה כנענית ממילא משמע דאינו חייב להעניק את"ד יע"ש נראה שאין תי' זה עולה לדעת מוהרשד"ם ז"ל חי"ד סי' ק"ץ שהביא הרב ז"ל לעיל דין ג' שדעת רבינו דאסור השפחה מד"ס וכן כתב הרדב"ז ז"ל ח"א סי' קפ"ח שזה דעת רבינו וא"כ עכ"ל דכי ממעטי' מוכר עצמו דאין רבו מוסר לו שפחה כנענית מקרא דאם אדוניו יתן לו אשה היינו לומר שאין רבו כופהו אבל מדעתי' ה"נ דשרי מדאורייתא דלא עדיפא משאר ישראל וכמ"ש הרב ז"ל שם וכיון שכן אכתי אצטריך קרא לו דהענקה למעט מוכר עצמו היכא דמסר לו רבו מדעתו ש"כ דאיכא טעמא דכי משנה ש"ש והדק"ל ודוק. עוד ראיתי להרב מש"ל ז"ל שהקש' בדין י"ג וז"ל וא"ת אכתי ק' ל"ל לו דהענקה למעט מוכר עצמו הא מדאצטריך לרבות הענקה באמה ע"כ דהענקה לא שייך אלא במכרוהו ב"ד ומש"ה אצטריך קרא ללמד דמכירת האב הוה כמכרוהו ב"ד דאי אמרת דהענקה שייך אף במוכר עצמו תיקשי מהיכא תיתי שנמעט האמה מדין מוכר עצמו דאיצטריכ' קרא לרבות א"ד יע"ש מה שתי' ולי נראה דלק"מ דאי לא כתיב ואף לאמתך הו"א כיון דטעמא דהענקה משום דעובד ביום ובלילה א"כ באמה העבריה שאינו יכול למוסרה לעבדו אינו חייב בהענקה וממילא הוה ממעטינן מוכר עצמו מהענקה מה"ט והשתא דכתיב ואף לאמתך וגלי לן קרא דאפי' בדליכא טעמא דכי משנה ש"ש חייב בהענקה הוה ילפינן מוכר עצמו דחייב בהענקה מאמה העבריה להכי אצטריך קרא למעוטיה כנ"ל פשוט:

הלכה טו

הענקת ע"ע לעצמו ואין ב"ח גובה הימנו. הנה מוהרימ"ט ז"ל דקדק מדברי רבינו דס"ל דאפילו אחר שבא לידו של עבד ההענקה אין ב"ח גובה הימנו וכן נראה בהדיא מדבריו שכתב בס' החי' שם יע"ש ושלא כדעת ז"ל שכתב בד"ה לו ולא לב"ח אין האדון מחויב להגבות הענקה לב"ח אשר מבואר מדבריו דכל שבא ליד העבד יבא ב"ח ויגבהו וכן נרא' שהוא דעת האיכא מ"ד שכתב בעה"ת שער כ"א ח"א דכתב שכירות והענקה אין נכנס לוה שני תחת שעבוד לוה ראשון מדר"ן יע"ש ואלו הי' דעתו ז"ל דבהענקה אפילו

בא ליד העבד אין בעל חוב גובה הימנו היכי יליף שכירות מהענקה הא הענקה גזירת הכתוב הוא שהרי אפילו בא ליד העבד אין ב"ח גובה הימנו ואלו בשכירות פשיטא ודאי דאחר שבא לידו ב"ח גובה הימנו וראיתי להרב מש"ל ז"ל שתמה על דברי רבינו דבגמרא אמרינן דר"א דדריש לו ולא לב"ח מדס"ל בעלמא כר"ן ות"ק דלא דריש הוא משום דבעלמא נמי לא ס"ל כר"ן ואם איתא אפילו נימא דר"א לא ס"ל בעלמא כר"ן אכתי אצטריך לו למעוטי אפילו אחר שבא ליד העבד הענקה והאריך בקו' הלזו וסוף דבריו תי' דס"ל לרבינו דכיון דנקט קרא דינא כר"ן בהענקה ש"מ אין שעבוד הב"ח חל על אלו המעות משום דרחמנא זכי לי' לדידי' וא"כ אפילו אחר שבאו לידו של עבד אין ב"ח גובה הימנו ור' טביומי דס"ל כת"ק יליף ג"ש דש"ש ור"ן נמי משום דלא הוה ידע טעמא דת"ק דמיעט שפחה ממוכר עצמו הוכרח לומר דטעמא דת"ק דלא מיעט לו ולא לב"ח משום דבעלמא נמי לא ס"ל כר"ן ולומר דאצטריך למעט לאחר שבא ליד העבד לא ס"ל האי דינא לת"ק אבל לדידן דקי"ל דטעמא דת"ק משום דלא יליף ש"ש ואייתר לן לו למעט ב"ח כי היכי דמיעט קרא כשהם ביד האדון ה"נ נמעט אף לאחר שבא ליד העבד את"ד ואחד הרואה יראה כמה מהדוחק בישוב זה דכיון דרב טביומי ס"ל דאין סברא כלל לומר דקרא מיעט אפי' אחר שבא ליד העבד כדקאמר ואידך בעלמא נמי לא ס"ל כר"ן וכן נמי מדהוצרך רב טביומי לומר דר"א דריש לו ולא לב"ח מדס"ל כר"ן ול"ק דר"א ס"ל דכי מיעט רחמנא אפילו בא ליד העבד ואתיא דר"א ככ"ע ות"ק ס"ל דלאחר שבא ליד העבד אין סברא למעט משמע דדחיקא לי' מילתא לרב טביומי ליחס סברא זו אפילו להא דלית הלכתא כותיה א"כ מאין הרגלים לנו לומר דלדידן דטעמא דת"ק משום דלא יליף ש"ש כי מיעטי' קרא לגמרי ממעט הא ודאי אין הדעת סובלתו ולדידי חזי לי ליישב דעת רבינו ז"ל דלרבינו ז"ל קשיתיה קושית הרב החידושין שכתבנו לעיל בדין ג' דקרא דכאשר ברכך תתן לו ולר"ג מאי דריש ביה ור"א נמי מאי דריש בי' ומכח זה הוצרך לומר דלר"א תרוייהו צריכי למעט לו ולא לב"ח חד לאשמועינן דאין האדון חייב להגבות הענקה לבע"ח ולאפוקי מדר"ן וחד לאשמועי' דאפילו אחר שבא ליד העבד אין ב"ח גובה הימנו דאי כתיב חד לו גרידא הוה מוקמי' לי' לדר"ן דוקא דתפס' מועט תפסתא ולר"ג אצטריך חד לו למעט מוכר עצמו ואידך למעט ב"ח אפילו אחר שבא ליד העבד דכיון דבעלמא לא ס"ל כר"ן ע"כ כי מיעטיה קרא אפילו אחר שבא ליד העבד דאלו לדר"ן בעלמא נמי דינא הכי והיינו דהוצרכו בגמרא לומר דר"א ע"כ ס"ל כר"ן ות"ק ע"כ לא ס"ל כותיה דאי ס"ל כר"ן הא אצטריכו תרוייהו כדכתיבנא כנ"ל הנכון ליישב

דברי רבינו ז"ל ע"פ דרכו של הריטב"א ז"ל והרב משנ"ל ז"ל ולדרך שכתבנו לעיל ליישב דעת רבינו לא יתכן תי' זה כמובן ודוק :

פרק ה

הלכה ב

וכן אם נתן אחד לעבד מעות על מנת שתצא בהם לחירות כו' יצא העבד לחירות כו'.
כתב הרב בעל ט"ז יורה דעה סימן רס"ז סעיף קטן י' וז"ל ונ"ל אע"ג דבסי' רכ"ב אמרינן דאם נתן לה ע"מ שאין לבעליך רשות בו לא מהני ואפי"ה מהני אם אומר מה שאתה נותן לפיך ולהרמב"ם ז"ל מהני אפי' אומר מה שתרצי עשי מ"מ הכא לא מהני אלא דוקא ע"מ שתצא לחירות דשאני עבד דאין לו יד כלל בלא האדון לא בקרקע ולא בפירות כו' אבל גבי אשה ודאי יש לה יד ג"כ דהנותן מתנה לאשה קנתה הגוף רק שהבעל אוכל פירות וע"כ מהני אם אמר מה שאת נותנת לפיך כו' ע"כ לא מהני בעבד כל זה אלא דוקא באומר שיצא לחירות כו' ואף ר"ח שאינו מחלק שם ומביא ראיה מאשה לעבד היינו לכל אחד כלשונו כו' אבל לא שיועילו לשונות שאמרו גבי אשה בעבד ג"כ זה לא עלה על דעת שום פוסק אלא שבדרישה כו' ולא דק בזה את"ד והרואה יראה שדבריו מן המתמיהין ולא ידעתי איך אשתמיט מיניה לשון רבינו פי"ג מהלכות זכיה דין י"ד שכתב בהדיא כדברי הפרישה וז"ל וכן אם אמר לעבד שתאכל בהן ותשתי בהן כו' או ע"מ שתצא בהם כל מה שתרצי בלא רשות אדון שלך לא קנה האדון כו' גם להפרישה ז"ל נראה דאשתמיט מיניה לשון רבינו ז"ל מדלא הזכירו על דל שפתיו וכן מבואר ג"כ מדברי התוס' פ"ק דקדושין דכ"ד ד"ה ור"א שכתבו וז"ל ועוד מייתי ראיה מההיא דפסחים כו' ומשני כגון דמקני לי' ע"מ שאין לרבו רשות בו והיינו כר"ש דלר"א הוה צריך לאוקמא שאמר לו ע"מ שתצא בו ידי פסח יע"ש הרי מבואר דבע"מ שתצא בו ידי פסח מהני וה"ה ע"מ שתאכל ותשתי וזה פשוט. ודע שמדברי רבינו ז"ל לא פורש אם הרב נותן מתנה לעבד אי קני העבד דומיא דאשה דאמרינן הנותן מתנה לאשתו קנתה ואין הבעל אוכל פירות או לא אך מדברי התוס' והרא"ש והריטב"א שם מבואר דבעבד לא קנה גם הריטב"א שם בחדושיו כתב וז"ל ויש מרבותינו שהיו סוברים לומר דכי היכי דקי"ל דהנותן מתנה לאשתו קנתה כך הנותן מתנה לעבדו קנה גוף ופירות והא ודאי בורכא היא כו' וגבי עירוב אמרי' אבל לא ע"י עבדו ושפחתו הכנענים מפני שידן כידו דאלמא אפי' לזכות לאחרים מיד רבו אין לו יד כו' יע"ש אלא שמה שהביא ראיה מההיא דעירוב הן דברים תמוהים בעיני דנראה דס"ל דזכיה לאחרים מיד רבו עדיפא מזכיה לעצמו וכיון שאינו זוכה לאחרים

מיד רבו כ"ש שאינו זוכה לעצמו וזה ודאי ליתא שהרי אסיקנא בנדרים דפ"ח דע"י אשתו אינו זוכה אלא כשיש לה חצר באותו מבוי ומטעם דמיגו דזכיה לנפשיה זכיה לאחרינא אבל בדלית לה חצר אינו זוכה על ידה אע"ג דלעצמה זוכה אשר מבואר שזכיה לאחרים גריעה מזכיה לעצמה וכן מבואר שם בהר"ן יע"ש וצ"ע: עוד כתב הריטב"א שם וז"ל מיהו צריך תלמוד הרב שנתן מתנה לעבדו וזכה לו על ידי אחר אם זיכה בה לגמרי דומיא דאשה או דילמא אין קנין לעבד בלא רבו אפי' במתנה שזכו לו אחרים מיד רבו ומסתברא לי דבהא נמי אין קנין לעבד כו' יע"ש ומדברי המרדכי שכתב שם וז"ל משם הרב אלחנן ואם הבעל נתן מתנה לאשתו קנתה כדאמרינן פרק ח"ה ואומר הרב אלחנן דההיא יש לדחות דמזכה לה ע"י אחר דכה"ג מהני אפי' בעבד יע"ש מבואר שחולק על הריטב"א וס"ל דהרב שזיכה לעבדו ע"י אחר מהני ועיין בתוס' פרק אלמנה לכ"ג דס"ו ד"ה ועבדים מקנו עבדים שכתבו וז"ל אפי' לר"ע דאמר אין קנין לעבד בלא רבו אפי' על מנת שתצא לחירות בהם משכחת לה במפקיר עבדו שאוכל בתרומה כו' יע"ש ומדלא כתבו בפשיטות דמשכחת לה בשיזכה לו הרב על ידי אחר ש"מ דס"ל כדעת הריטב"א וכן יש להוכיח גם כן מדבריהם דהא דאמרינן מה שקנה עבד קנה רבו לאו דוקא בנכסים שקנה בעודו עבד אלא אפי' בנכסים שהיו לו מקודם שמכר את עצמו בעבד אמרינן דקנה רבו מדלא תי' דמשכחת לה עבדים שקנו עבדים מנכסים שהיו לו מקודם ועיין במוהראד"ב סי' רנ"א ודוק ובנותן מתנה לאשתו מבואר מדברי רבינו פ"ג מה' זכיה דאין בהן לבעל אלא פירות וכ"כ התוס' והר"ן והריטב"א פ"ק דקידושין אלא שכתבו שמדברי רש"י פרק בן סורר ומורה נראה דס"ל דמתנתה כמציאתה לגמרי והמרדכי שם כתב וז"ל ור"י מקורביל היה מסופק בדבר אם יתנו מתנה לאשה שמא יזכה הבעל בין בגוף בין בפירות כו' יע"ש:

ראיתי להרב דברי אמת בחלק קונטריסין ד"פ שתמה על גדולי ישראל איך אשתמיט מנייהו הא דאמרינן ס"פ מי שהיה נשוי מי שאמר לאשה נשואה נכסי לך ואחריך לפ' ומכרה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות ואחריך מוציא מיד הבעל כו' הרי מבואר דהנותן מתנה לאשה ל"ק הבעל אלא הפירות כדין נ"מ ומשום הכי אמרו דאם מכרה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות ואחריך מוציא מיד הבעל דאם נאמר דקנה הבעל גוף הפירות א"כ אין במכירתה כלום והבעל מוציאו אף קודם שתמות כי מה כחה למכור נכסי הבעל ואפי' נצ"ב אין במכירתה כלום כ"ש בנכסים של בעל והיכי אמרו דהדר אחריך ומוציא מיד הבעל יע"ש שהניחה בצ"ע ובאמת שהדבר מתמיהא ולפי חומר הנושא מקום יש בראש לומר דההיא דאביי לדעת הני רבוותא מיתפרשא בשנתנו לה

נכסים על מנת שאין לבעלה רשות בו ואביי לא חש לפרש דמסתמא כדינו מתפרשא אפי' באומר ע"מ שאין לבעליך רשות בו הבעל יורש אותם כמבואר מדברי רשב"ם והרא"ש פ' חזקת ועיין בהרב נת"מ דק"א ע"א וס"ל להני רבוותא דהלכה כשמואל דע"מ שאין לבעליך רשות גרידא מהני וכדעת ר"ע ור"ש הנגיד ואפי' לפוסקים כרב דלא מהני אלא באומר מה שאת נותנת לתוך פיך יש מהראשונים דס"ל דהבעל יורש אותה וכבר הארכתי בזה במ"א ומשום הכי קאמר אביי דלכי מתה הבעל מוציא מיד הלקוחות כנ"ל ובזה שאמרו דאם אמר ע"מ שאין לרבך רשות בו קנה האדון וכן באשה קנה הבעל ראיתי להריטב"א בחידושיו כתב שם וז"ל תימא היאך אפשר לומר שאם התנה עליו שלא יקנה רבו שיקנה בע"כ והרי כפל תנאו כו' ויש מפ' שהטעם מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה שתנאו בטל לפי שכל תנאי שעוקר את המעשה כו' יע"ש ועיין בהר"ן ותמיהא לי דהא קי"ל דבדבר שבממון תנאו קיים ובשלמא לרבא אמר ר"ש דס"ל שבע"מ שאין לבעליך רשות בו פליגי ר"מ ורבנן ניחא דר"מ ס"ל גבי שאר כסות ועונה דאפילו בדבר שבממון תנאו בטל אכן לר"א דס"ל דבע"מ שאין לרבך רשות בו כ"ע ל"פ דקנה הרב קשה טובא מאחר דקי"ל כר"י דבדבר שבממון תנאו קיים וכ"כ הרמב"ן ז"ל בתשו' הביאו הרב התרומות שער ד' דהנותן מתנה לחבירו על מנת שלא ישתעבדו לב"ח דתנאו קיים אע"פי שמתנה עמש"ב דבדבר שבממון תנאו קיים וצ"ע כעת:

הלכה ד

כיצד בראשי אברי' כו' וחסרו אחד מכ"ד ראשי אברי' שאינן חוזרים יצא לחירות וצריך גט שחרור כו'. הנה מדברי רבינו ז"ל דקדק הרב בית דוד ה' עבדים סי' קצ"ד דדוקא בכ"ד אברים שאינן חוזרים הוא דצריך ג"ש מדרבנן שמא יאמרו עבד אתה כמ"ש התו' והר"ן אבל בשן ועין דכתיב בקרא בהדיא אין צריך ג"ש כלל והיינו משום דפוסק כהמכריעין לפני חכמים ועל פי זה תמה עליו מרן כ"מ שכתב שהכריע הרי"ף כמ"ד צריך ג"ש בין בשן ועין בין בשאר ראשי אברים דמשמע שגם רבינו סובר כן ואי אפשר לומר כן שהרי כתב בהדיא א' מכ"ד ראשי אברים ואלו שן ועין הן מלבד כ"ד ראשי אברים ואולי כונתו ז"ל אדרבא אפכא שהרי"ף חולק על רבינו בזה את"ד יע"ש ותמהני עליו איך יצאו דברים אלו מפה קדוש דבהדיא כתב רבינו בפ"ד מה' חובל ומזיק דין י"א וז"ל כל עבד שיצא לחירות ועדיין לא הגיע גט שחרור לידו אין לו קנס כו' לפיכך המפיל שן עבדו ואח"כ סימא את עינו יוצא בשינו ואינו נותן לו דמי עינו כו' הרי מבואר דבשן ועין נמי צריך ג"ש דאלו למ"ד אינו צריך ג"ש נותן לו דמי עינו כדאיתא בפרק השולח וכן מבואר ממ"ש מרן

בסמוך דין י"ד ובהשג' הראב"ד ז"ל שם ולפ"ז צ"ל שמ"ש רבינו לעיל בדין ג' שאין העבד יוצא לחירות אלא בכסף או בשטר או בראשי אברים לאו בחדא מחתא נינהו וזה פשוט:

הלכה ז

הכהו כנגד עינו ואינו רואה כו' אין עבד יוצא בזה לחירות. ברייתא פ"ק דקדושין דכ"ד ע"ב ופרכינן עלה למימרא דקלא לאו מלתא היא והתני רמי בר יחזקאל תרנגול שהשמיט ראשו כו' ומשני שאני אדם דכיון דבר דעת הוא אינו מבעית נפשי' כדתניא המבעית את חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדי"ש כו' ע"ש ונראה דכיון דמבעית את חבירו חייב לשלם את נזקו מדי"ש ה"נ גבי עבד אם רצה לצאת י"ש חייב להוציאו לחירות: האמנם תמיהא לי מילתא דלא לישתמיט לשום אחד מהפוסקים ז"ל ראשונים ואחרונים לאשמועי' דין זה גבי עבד ובר מן דין קשה לי לדעת רש"י ז"ל שכתב בפרק השוכר את הפועלים גבי אין אדם מת ומשלם דכל דבדיני שמים חייב אי תפס לא מפקינן מיניה וכן היא סברת הראב"ד ז"ל גבי אבק ריבית והרב החינוך מצוה שמ"ד ועיין בהר"ב מש"ל פ' כ"א מה' מו"ל דס"ט ע"ג (וראיתי להרב יש"ש למס' ב"ק פ"ז סי"ו שכתב דע"כ לא כתב רש"י אלא דוקא לענין קלב"מ דמחוייב הוא מן הדין אלא משום דלא קטלינן ליה בתרי קטלי ומש"ה אי תפס לא מפקינן אבל היכא שאין בו חיוב מן הדין אלא י"ש פשיטא דאם תפס לא מפקינן מיני' יעויין שם ולא ידעתי איך אישתמיט מיניה דברי הראב"ד והרב החינוך ודו"ק) וכיון שכן קשה שהרי כתבו הר"ן והריטב"א וכל המפרשים ז"ל יציאת ראשי אברים דאע"ג דלא מגבינן קנסא בבבל כיון דקיי"ל דאי תפס לא מפקינן מיני' העבד הרי הוא תפוס בעצמו וא"כ ה"נ כיון דבדי"ש חייב המבעית את חברו הכא נמי אי תפיס לא מפקינן מיני' וא"כ הי"ל לומר דהעבד יוצא לחירות כיון שהעבד הוא תפוס בעצמו והי' נראה לומר דאע"ג דבדי"ש חייב ה"מ גבי מבעית את חבירו אבל גבי עבד כיון דאיכא מ"ע דלעולם בהם תעבודו אפילו מדי"ש לא מחייב והיינו שלא כתבו הפוסקים ז"ל דין זה גבי עבד אך קשה לי מהא דגרסינן בירושלמי ס"פ אלו נערות אההיא דמודה בקנס פטור וז"ל מהו שיאמרו לו צא ידי שמי' נשמענא מן הדא מעשה בר"ג שסימא את עין עבדו אתא גבי ר"י כו' ומה בידך ואין קנסות אלא בב"ד ובעדים ויאמרו לו צא יד"ש הדא אמרא שאין אומר לה צא ידי שמים ע"כ והשתא אם איתא דכל שחייב בשאר כל אדם די"ש גבי עבד אפילו בדי"ש לא מחייב מטעמא דאיכא צורך מצוה אם כן היכא פשיט לה בירוש' דכל מודה בקנס דפטור אפילו מדי"ש ממעשה דר"ג הא איכא למימר דאע"ג דמודה בקנס חייב לצאת י"ש בעבד אפילו מדי"ש לא מחייב ומהירושלמי הלזה ק"ל לסברת רש"י ודעמיה שכתבנו שכל שחייב לצאת י"ש אי תפס לא מפקינן

מיני' דא"כ אמאי הוצרכו בירושלמי להוכיח דאינו חייב לצאת י"ש ממה שלא אמר לו ר"י לר"ג צא י"ש ובפשיטות הי"ל להוכיח דאם איתא דחייב לצאת י"ש גבי עבד כיון שהוא תפוס בעצמו הרי יצא לחירות וצ"ע לעת הפנאי:

הגהות הרה"ג יוסף שאול נאטאנזאן - על שער המלך מ"ש במבעית את חבירו כיון דחייב לצאת י"ש שוב אם רצה לצי"ש צריך להוציאו לחירות לפענ"ד ליתא דכיון דאינו חייב בדיני אדם א"כ אינו בכלל הפלת שן ועין דצוותה תורה להציאו לחירות ניהו דחייב לצי"ש לשלם לו נזקו במבעית חבירו אבל להוציאו לחירות לא חייב ודוק:

הלכה ט

היתה עינו כהה כו' או סימא עין הכהה כו'. כתב הר"ן פ"ק דקדושין וז"ל ומיהו משמע לי דדוקא סמאה לגמרי הא לא"ה אע"פ שעכשיו אינו יכול להשתמש אין עבד יוצא בהן לחירות דחדא מתרתי בעי או ששנהו מנהורא בריא לאינו יכול להשתמש או מנהורא כחישא שהי' יכול להשתמש בו לסמיות עין לגמרי כו' והכי מוכח בצריכותא דעבדינן בגמר' עכ"ל. ויש לדקדק דאמאי לא הכריח הדבר מגופ' דבריית' דקתני היתה עינו כהה וסמאה ואם איתא לישמועי' רבותא אפילו כהתה עוד דבר שאינו יכול להשתמש ובגמרא עבדינן צריכותא דאם אשמועינן קמייתא משום דמעיקרא נהורא בריא והשתא נהורא כחישא אבל הכא דמעיקרא נמי נהור' כחישא לא ואי אשמועינן בתרייתא משום דסמיא לגמרי אבל התם דלא סמיא לגמרי אימא לא צריכא והשתא אם איתא דאפילו כהתה עוד דבר שאינו יכול להשתמש יוצא לחירות אכתי קשה דתרתי ל"ל למיתני וליתני חדא היתה עינו כהויה וכהתה עוד אם יכול להשתמש כו' דמהשתא מכ"ש נפקא אידך ששנהו מנהורא בריא לכחישא ואי לזה היתה כונת הר"ן ז"ל במ"ש והכי מוכח בצריכותא דעבדינן בגמרא לא הי"ל לומר הכי מוכח דהדבר מוכרח בעצמו מברייתא גופה מדלא תני חדא בכהתה עוד ואידך נפקא מכ"ש וי"ל דאכתי תרוייהו צריכי דאי הוי תני היתה עינו כהויה וכהתה עוד אם יכול להשתמש כבר כו' הו"א דוקא בעינו כהויה וסמאה לגמרי הוא דאינו יוצא לחירות כל שאינו יכול להשתמש כיון דמעיקרא נמי נהורא כחישא אבל בהכהו על עינו וכהתה אפילו יכול להשתמש בו עכשיו הו"א דיוצא לחירות כיון ששנהו מנהורא בריא לכחישא ותלמודא ה"נ דהוה מצי למעבד הך צריכותא אלא דלפום מאי דתני לה ברייתא בהכהו על עינו וסמאה נקט הך צריכותא דעדיף טפי כנ"ל. וראיתי להרב עצמות יוסף ז"ל שהקש' על דברי הר"ן הללו וז"ל ויש לדקדק למה צריך בגמ' לעשות צריכות אחר דהא הני תרתי צריכי לאשמועינן דיש לחלק בין היתה כהוי' מעיקרא להיתה בריאה דבהיתה בריאה סגי בכהתה ובהיתה כהויה

צריך שיסמאנה ואי לא הוה תני אלא חדא הו"א שהדין שוה בשניהם וצ"ע עכ"ל ולדידי ל"ק מידי דאם איתא דתנא לא נחית לאשמועינן בברייתא דהיתה עינו כהויה וסמאה אלא לומר דכהתה עינו כהויה בעינא שיסמאנה לגמרי ומשום דלא לטעי כאידך ברייתא דבכהתה לחוד סגי א"כ להו"ל למתני בהיתה עינו כהויה וסמאה ולאשמועינן דינא מכח דיוקא מדלא תני סמאה אלא בפרושה הו"ל לאשמעינן ולמיתני היתה עינו כהויה וכהתה עוד אפילו יכול להשתמש בו כבר אינו יוצא לחירות כיון דכל עיקרו של תנא לא נחית אלא לאשמועינן הך דינא אלא מוכרח דתנא עיקר דינא דסמאה אתא לאשמועינן דיוצא לחירות ומש"ה הוצרכו בגמרא למיעבד צריכותא דלא נפקא מקמייתא מטעמא דמעיקרא נהורא בריא כו' ונ"ל פשוט:

הלכה טז

עבדי צ"ב יוצאין כו' אם חסרן הבעל אבל לא האשה כו'. ברייתא הובאה בפ' אלמנה לכ"ג דס"ו ע"ב ויש לדקדק לכאורה דשם אפליגו ר"י ורבי אמי במכנסת שום לבעלה היא אומרת כלי אני נוטל והוא אומר דמי אני נותן דר"י ס"ל דהדין עמה ור' אמי ס"ל דהדין עמו ואמרינן דתניא כוותיה דרבי אמי עבדי צ"ב יוצאין לאיש אבל לא לאשה ובתר הכי אמרינן אמר ר"ן הלכה כר"י א"ל רבא לר"ן והתניא כותיה דרב אמי אע"ג דתניא כותיה דרב אמי מסתברא מילתיה דרב יאודה משום שבח בית אביה ע"ש וכיון שרבינו ז"ל פ' בפ' כ"ב מה' אישות כר"י א"כ קשה איך פסק כאן ברייתא זו דאתייא אליבא דרבי אמי והתוספות ז"ל שם ד"ה עבדי הקשו משם הר' משה דמי לא מודה ר"י דמחוסר גובייניא וא"כ ברשותיה קאי ושיחרור מפקיע מידי שיעבוד כו' ותירץ דדייק מאבל לא לאשה דמחיים לא אצטריך דפשיטא אלא לאחר מיתה קאמרי דאין יוצאין לאשה משום דהדין עמו יע"ש ואי ס"ל לרבינו ז"ל כתירוץ זה הי"ל לבאר ולומר דאינו יוצא לאשה דוקא מחיים אבל לאחר מיתה יוצאין לאשה ולא להביא לישנא דברייתא דמשמע אפילו לאחר מיתה כדדייק בגמ' והתוספות ז"ל בפרק החובל דפ"ז ע"ב ד"ה מ"ט הוקשה להו כקושיא דיבמות ותיר' דשמא אותו שהביא תניא כותיה דרבי אמי היה בנאה בריה דרבא שלא היה חושבה מחוסרת גובייניא כיון דאין יכול לסלקה במילתא אחריתי א"ד יע"ש ואפשר שזה היתה סברת רבינו ומש"ה פסק ברייתא דעבדי צ"ב כפשטא אלא דדבריהם ז"ל מן המתמיהין במ"ש דאותו שהביא תניא כותיה היה ר' בנאה כו' והדבר תמוה שהרי רבה הוא דס"ל טעמא דמחוסרת גובייניא התם גבי ההיא איצטלא דמילתא ורבא גופיה קאמר לר"ן והא תניא כותיה דרבי אמי וכמו שהקשה ביבמות וצ"ע ומצאתי להריטב"א ז"ל בשיטה כ"י ישוב נכון לקושית התוספות וז"ל דהא דאמר רבא

השתא היינו לבתר דאסברה ניהליה ר"ן לה"ט והיינו דקאמר ליה מסתברא מילתא דר"י משום שבח בית אביה דאפי' לר"י לא חשיבא בדידה ממ"ש אלא מדין שיעבוד על הדרך שאמרנו משום שבח בית אביה והשתא נמי אתיא ליה מתניתין דתרומה שפיר א"ד ולענין דינא נראה דלמאי דקי"ל כר"י דהדין עמה יוצאין בשן ועין לאשה לאחר מיתת בעלה וכמ"ש התוספות לפי תיר' והפוסקים ז"ל לא ביארו זה כנ"ל:

הלכה יז

יציאת העבד בראשי אברים נוהג כו' ואין דנין בו אלא ב"ד סמוכים מפני שהוא קנס.

כתב מרן וז"ל מ"ש רבינו אין דנין בו אלא ב"ד סמוכים לאו למימרא דאינו יוצא לחירות אלא בב"ד סמוכים דהא כיון דקי"ל כו' אלא היינו לומר דאין דנין בו כמשפטו שאם הודה הרב קודם שבאו עדים לא יצא העבד לחירות דה"ד כשהודה בפני ב"ד סמוכים כו' הנה מדברי מרן מבואר דהא דקי"ל מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור היינו נמי בקנס דיציאת ראשי אברים וכן נראה ג"כ דעת הר"ן ז"ל שכתב בפרק השולח על מ"ש הרי"ף שם דקי"ל כר"מ דיצי' דצריך ג"ש וז"ל וי"ל דאע"ג דאין דנין דיני קנסות הא אסי' פ' א"נ דאי תפס לא מפקינן מיניה הכא הרי העבד תפוס בעצמו כו' ועדיף ליה טפי לעבד כשאין דנין ד"ק לפי שאין האדון יכול להפטר שהרי מודה בקנס אינו פטור עד שיודה בב"ד כו' יע"ש ובודאי שמ"ש דמודה בקנס אינו פטור כו' ע"כ בבאו עדים אח"כ מיירי דאי בשלא באו עדים כלל אפילו בז"הז דליכא ב"ד סמוכים פשיטא דפטור שהרי הודאה בב"ד בז"הז כהודאה חוץ לב"ד דמי ובהודאה חוץ לב"ד מבואר בפרק מרובה גבי ההיא דר"א שסימא את עין עבדו דבשלא באו עדים כלל פטור וכן כתב הרב ש"ך ז"ל י"ד סי' רס"ז ס"ק נ"ב דכל דלא באו עדים כלל אין העבד יוצא לחירות אפי' בזמן הזה בהודאתו ודלא כהסמ"ע סי' א' ס"ק י"ח שכתב דאפילו בדליכא עדים העבד יוצא לחירות דהודאת בע"ד כק' עדים דמי אלא דלא מיפטר משום מודה בקנס כיון דליכא ב"ד דליתא ומהתימא עליו דבדרישה ס"ס שמ"ח כתב כן בהדיא והכריח הדבר ממה שכתב הטור ז"ל סימן נ' דאם הודה החובל שחבל פטור ולא חילק בין היכא דאיכא ב"ד לבזמן הזה דליכא ב"ד יע"ש וא"כ מבואר שדעת הר"ן ז"ל דאפי' בקנס דיציאת ראשי אברים אמרינן דמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור בזמן דאיכא ב"ד סמוכים וכמ"ש מרן ז"ל וכיון שכן יש לתמוה שהרי בפ"ב מה' גניבה דין ט' פסק רבינו ז"ל וז"ל מי שהודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור כו' כיצד הודה בב"ד שגנב ואח"כ באו עדים פטור שהרי חייב עצמו בקרן אבל אם אמר לא גנבתי שפטר את עצמו מן הכל כו' וחזר ואמר בב"ד טבחתי או מכרתי אם באו עדים אח"כ שטבח או מכר משלם שהרי פטר עצמו מכלום ע"ש ומבואר הוא

בסוגיא דפרק מרובה דפסק כרב המנונא ור"י דאמרי הכי התם וכן פסק הרי"ף ז"ל שם וכ"כ ה"ה יע"ש וא"כ ביציאת ראשי אברים ג"כ כיון שפוטר עצמו מכלום משמע ודאי דבאם באו עדים אח"כ דחייב דומיא דהודאה דטביחה וכן נראה שהוא דעת הריטב"א ז"ל בפ"ק דקדושין דכ"ד שכתב וז"ל וי"ל דאע"ג דלא מגבינן קנסות הא קי"ל דאם תפס לא מפקי' מיניה כו' ואע"ג דמודה בקנס פטור התם הוא כשמודה בב"ד סמוך כו' וכ"ש דקי"ל דהודה ואח"כ באו עדים חייב כו' יע"ש ואם הדברים כפשטן הם מן המתמיהין דאיך כתב דקי"ל דמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב מאחר דרב המנונא ור"י ורב אשי ס"ל כרב ואמרי' עלה דמתני' ובריית' דייקא כותיה פשיטא דקי"ל כרב ולא כשמואל וכמו שפסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור והסמ"ג וכ"כ התוס' בר"פ המפקיד דלא קי"ל כשמואל משום דר"י קאי כותיה אלא מבואר שכונתו ז"ל דגבי קנס דיציאת ראשי אברים כיון דפטור עצמו מכלום קי"ל דמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב וכרב המנונא ור"י דס"ל הכי ודלא כר"ה דס"ל בפרק מרובה דאפילו בקנס דיציאת ראשי אברים פטור זו הנראה אמת בכונתו ז"ל. ומעתה יגדל התימא על מרן והכ"מ והר"ן ז"ל שכתבו דיציאת ראשי אברים מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור וכן ראיתי להרב מש"ל ז"ל שם בפ"ב מהלכות גניבה שכתב דלמאי דקי"ל כרב המנונא וכר"י מודה בחצי נזק למ"ד קנסא או מודה ביציאת ראשי אברים דעבד ואח"כ באו עדים חייב וראיתי לו שם שתמה על זה וז"ל ולפי זה יש לתמוה מהא דאמרינן בפרק שבועת העדות דל"ג אבעייא להו משביע עדי קנס ואליבא דמ"ד מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור מהו כיון דאלו מודה מיפטר לאו ממונא קא כפר ליה א"ד השתא מיהא לא אודי ת"ש משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני נזק וחצי נזק והא חצי נזק קנסא הוא כמ"ד פלגא נזקא ממונא (שפט) ולפי מ"ש מאי פריך מחצי נזק הא ח"נ אפי' אי הוה מודה לא מיפטר כיון שפוטר עצמו בהודאתו שהיה יודע דהמודה בקנס פטור ומש"ה הודה והנראה אצלי בזה דסוגיא דשבועות אתיא אליבא דשמואל דס"ל דמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור מיד וס"ל דרבנן וראב"ש פליגי בהכי וס"ל כראב"ש ומוכרח הוא מדאמרינן אליבא דראב"ש לא תיבעי לך כו' ואי אליבא דרב ל"פ רבנן וראב"ש במודה בקנס דלכ"ע פטור כדאיתא במרובה וכל מה שכתבנו הוא ליישב ההיא דשבועות אך יש לתמוה על רבינו דכאן פסק כרב וכרב המנונא ובפ"ט מהל' שבועות פסק דמשביע עדי קנס פטורין משבועת העדות ולפמ"ש הוא תרתי דסתרן אהדדי וצ"ע א"ד ז"ל והנה מ"ש הרב ז"ל ליישב דההיא דשבועות אתיא אליבא דשמואל דס"ל דמודה בקנס חייב לא ידעתי מי הגיד לו רז זה דשמואל פליג אדרב המנונא ור"י בהא דהא ודאי איכא למימר דשמואל נמי ס"ל כר"ה

ור"י דאפי' לרבנן דראב"ש דס"ל דמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור היינו דוקא באו' גנבתי דמחייב עצמו בקרן אבל בהודאה דטביחה הואיל ופוטר עצמו מכלום לכ"ע חייב אלא דשמואל משום דס"ל כראב"ש קאמר דמודה בקנס חייב ואפי' בהודאה דגניבה אבל בהודאה דטביחה ה"נ דס"ל דלכ"ע חייב דהא ודאי הא עדיפא לן למימר מלומר דרב ושמואל פליגי בתרתי והי"ל להרב ז"ל ליישב על אופן זה דסוגי' דשבועות אתיא כרב הונא אליבא דרב דלא ס"ל הכי מדאקשה עליו מההיא דר"א דסימא את עין עבדו גם מה שהק' על רבינו ז"ל דפסק דהמשביע עדי קנס פטור דהוי תרתי דסתרן קשה טובא לכאורה דאדק"ל על רבי' ז"ל תיקשי לי' דר' יוחנן אדר' יוחנן דבפרק מרובה אמרינן דר"י ס"ל דבהודאה דטביחה כיון שפוטר עצמו מכלום לכ"ע חייב ובפ' שבועת העדות דל"ד אמרינן מאי בינייהו בין ר"א ור"ע איכא בינייהו משביע ע"ק לר"א חייבין לר"ע פטורין ולר"י דאמר התם משביע ע"ק פטורין מאי א"ל איכא בינייהו משביע עדי קנס הרי דר"י ס"ל משביע עדי קנס פטורין אע"ג דאיהו ס"ל דמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב כל שפוטר עצמו בהודאתו והנראה דלר"י לא תיקשי לן דאע"ג דמודה בקנס חייב אפ"ה ס"ל לר"ע דפטור דגזירת הכתוב היא דממעטינן לי' מקרא דכתיב והיה כי יאשם לאחת מאלה יש מאלה שהוא חייב ואדלעיל אמרינן אליבא דראב"ש ל"ת לך היינו משום דאכתי לא שמיע לי' לתלמודא הך ברייתא דר"ע אמנם לבתר דשמיע לן ה"נ דאפילו לראב"ש איכא למימר דפטור ממעוטא דלאחת מאלה ותדע שהרי לר"י הגלילי אמרינן התם בסמוך דמשביע עידי קנס דאונס ומפתה פטורין משום דלא אשכחן בהו ראיה בלא ידיעה הרי דאע"ג דעדי אונס ממון גמור הוא משום קרנא דביה ואפי' הכי מעטנהו קרא אמנם לרבינו קשה טובא שכתב בפ"ט וז"ל וכן ע"ק פטורין מפני שאם קדם הנתבע והוד' זה מעצמו יפטר מלשלם ואע"פ שבאו העדים אח"כ והעידו כו' הנה מבואר דס"ל דטעמא דמשביע ע"ק פטור הוא משום דאלו הודה היה פטור והא ודאי עקתא היא כיון שהוא ז"ל פוסק כר"י וכרב המנונא דהודאה דטביחא לא חשיב מודה בקנס ומ"מ אי לזה כוון הרב ז"ל לא הי"ל לסתום הדברים ולהקשות ממה שפסק דמשביע ע"ק פטורין כיון שדין זה דמשביע ע"ק דינא יתיב ואפי' אליבא דר"י וכמ"ש ולא הי"ל להקשות אלא מהטעם שכתב רבינו שם מעיקר דינא. ועל פי האמור מקום אתנו ליישב דברי מרן הכ"מ שכתב שם בדין ה' וז"ל משביעכם אני שתבואו ותעידו שיש לי ביד פ' כו' וכן אם השביעם שיעידו שאנס פ' בתו כו' בפרק שבועת הפקדון שנינו אנסת ופתית את בתי כו' א"ל אע"פ שאינו משלם קנס ע"פ עצמו משלם בושת ופגם ע"פ עצמו ולמד רבינו משם לשבועת העדות עכ"ל ודבריו ז"ל מן המתמיהים דלמאי אצטריך ללמוד משבועת הפקדון הא

בשבועת העדות גופיה תנינן לה לכולהו בבי דמייתי ר' ואמרינן עלה בגמ' דטעמייהו דהני משום ממון דאיכא בהדייהו כבר תמה עליו הרב מש"ל ז"ל שם והצריכו עיון אכן לפמ"ש נראה ליישב דבריו שהוצרך מרן ז"ל להיא דשבועת הפקדון משום דהיה מקום לומר דלפום מאי דמסיקנא אליבא דר"י דר"א ור"ע פליגי במשביע ע"ק דלר"י פטורין מקרא דלאחת מאלה ולר"א חייבים איכא למימר דע"ק בכל גוונא מיעטינהו רחמנא לר"ע ואפילו היכא דאיכא ממון בהדייהו שהרי ע"ק ממונא קא מפסדי ליה כיון שלא הודה ומה גם לדעת ר"י וכל הני דס"ל דמודה בקנס חייב כל שפטר עצמו מכלום דממונא ודאי מפסדי ליה ואפי"ה מיעטינהו רחמנא ואם כן ה"נ היכא דאיכא קרן בהדייהו מיעטנהו רחמנא דכל דאיכא קנס בהו פטירי וריהטא דשמעתתא התם מוכחא הכי מדאמרינן התם ש"מ משביע ע"ק לר"י הגלילי פטור ומשמע דר"י הגלילי בהא כר"ע ס"ל דאל"ה נמצאו ג' מחלוקת בדבר דלר"א משביע ע"ק גרידא חייבין ולר"ע פטורין כל דליכא קרן בהדייהו ולר"י הגלילי אפילו עדי קנס דאונס ומפתה דאיכא קרן בהדייהו פטורין ולא הי"ל לתלמודא לומר משביע ע"ק סתם כלישנא דאתמר לר"ע אלא הי"ל לפרש ולומר משביע עדי אונס אלא מוכח דלר"ע משביע ע"ק דאונס נמי פטורים ממיעוטא דקרא ומתניתין דפרק שבועת העדות דקתני משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני שאנס פ' את בתי כו' אתיא כר"א דס"ל דמשביע ע"ק חייבין ולאו משום דאיכא קרן בהדיה וכי מוקמינן לה התם בח"נ צרורות ות"כ ואונס משום קרנא היינו משום דאכתי לא שמיע לן הך ברייתא דר"א ור"ע דפליגי בהא אליבא דר"י אמנם למאי דמסיקנא דמשביע ע"ק פלוגתא דר"א ור"ע מתני' אתיא כר"א ולעולם דר"ע אפילו בדאיכא קרן פטורין להכי הוצרך מרן לומר שהוציאו רבינו מההיא דשבועת הפקדון דקי"ל כרבנן דר"ש דחייב מפני הקרן שבו דמה"ט נמי איכא למימר דשבועת העדות דחייבי ומיעוט' דלאלה לא אתא אלא לע"ק גרידא אבל היכא דאיכא ממון בהדי' מסתברא דלא מיעטיה קרא לר"ש כיון דבשבועת הפקדון נמי חייבים איכא למימר דאהני מיעוטא דלאחת מאלה לע"ק גרידא ואהני ג"ש דתחטא תחטא לע"ק דאונס ומפתה דחייבים זה הנר' אצלי אמיתות דברי מרן הקדוש ז"ל ודו"ק:

וליישב דברי רבינו ז"ל היה גם כן נראה לומר שמה שפסק דהמשביע עדי קנס פטורין מיירי בכי האי גוונא שאמר להם משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני שיש לי ביד פ' ת"כ ותשלומי דו"ה שגנב ממני והעדים אומרים שלא גנב אלא גזל שעל הגזל אינו חייב אלא קרן בלבד ונמצאו שלא באו להפסיד ממנו אלא ת"כ בלבד וכן נמי בתשלומי דו"ה מיירי בכה"ג שהעדים אומרים שגנב אבל לא טבח ומכר דמהשתא שייך שפיר

למימר שהן פטורין מטעמא שאם קדם הנתבע והודה שגנב וטבח ומכר יפטר מלשלם מכיון שהוא מתחייב בהודאתו על הקרן ואע"ג שסתם רבינו לומר משביע ע"ק פטורין דמשמע דמיירי בכל גוונא י"ל שסמך אמ"ש בה' גניבה דע"כ מיירי בכה"ג שמתחייב עצמו בהודאתו כנ"ל. ודע דבפ' שור שנגח דו"ה ד"מ פרכינן התם אברייתא דקתני שאלו בחזקת תם ונמצא מועד בעלים משלמים ח"נ ושואל משלם ח"נ ונימא ליה אי תם הוה מודינא ומיפטרנא כו' ולכאורה ק' שהרי ח"נ פוטר עצמו בהודאתו מכלום הוא ולכ"ע בכה"ג מחייב וצ"ל דסוגיא דהתם אזלא כר"ה דפ' מרובה דלא ס"ל לחלק בהכי אמנם לרב המנונא ור"י דקי"ל כוותייהו מודה בקנס דח"נ מיחייב ואולם ראיתי לה"ה ז"ל שכתב בפ"ב מה' נ"מ דין ח' אמ"ש רבינו שם וז"ל כל המשלם יתר או פחות כגון ת"כ או חצי נזק הרי זה קנס ואין חייבים קנס אלא ע"פ עדים אבל המודה בכל קנס מן הקנסות פטור כתב ה"ה וז"ל ומ"ש והמודה בכל קנס כו' בשלא באו עדים עד אח"כ הוא על דרך שיתבאר פ"ג מה' גניבה ע"כ אשר מבואר מדבריו דס"ל דבח"נ אמרינן מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור והוא תימא שהרי ח"נ פוטר עצמו מכלום הוא ומהיותר תימא מ"ש ע"ד שיתבאר בה' גניבה שהרי מההיא דה' גניבה מבואר דאפי' באו עדים אח"כ שהודה חייב מידי דהוי אהודאה דטביח' והיה נר' ליישב דס"ל להה"ה דמודה בקנס דח"נ הוי כמודה בגניבה מטעמא דכיון שדעת רבינו דמודה בקנס דח"נ נשתנה דינו מדין מודה בשאר קנסות דאלו בשאר קנסות אפי' תפס מפקינן מיניה ובח"נ אי תפס לא מפקינן מיניה וכן הוא דעת הראב"ד ז"ל כמ"ש ה"ה בפ"ט מה' הנז' דין ו' יע"ש א"כ חשיב שפיר מתחייב בהודאתו כיון דאלו תפס לא מפקינן מיניה וכיון דמהניא ליה הודאתו לענין אם תפס חשיבא נמי הודאה למיפטריה בקנס ובהכי ניחא נמי ההיא דפ' שבועת העדות דאקהי אקהתא הרב מש"ל ז"ל כנ"ל: ועל פי כל האמור מישבא לי מאי דק' טובא על רבינו ז"ל שכתב בפ' כ"א מה' עדות דין ד' וז"ל העידו שסימא את עינו ואח"כ הפיל את שינו והוזמו ונמצא הדבר בהפך שהפיל את שינו ואח"כ סימא את עינו משלמין דמי עין לעבד יע"ש ודבריו ז"ל מבוארים בפרק מרובה דמוקי לה אביי לברייתי' בדאפכינהו ואזמינהו אך הדבר הקשה דהתם פרכינ' עלה אי דלא עמד בדין אכתי דמי כוליה עבד בעי שלומי דאכתי גברא לא מחייב אלא בעמד בדין ופרש"י וז"ל כשעמד בדין על החבלות הללו ע"י עדים בב"ד אחר וחייבוהו להניח העבד דהשתא אי קאתי בעלים קמן הוא לא מהני ליה הודאה כו' ואתו סהדי אחריני ואפכינהו ואמרו לא חייבוהו ב"ד אלא דמי שן כו' יע"ש וכיון שכן יש לתמוה אמאי השמיט רבינו ז"ל אוקמתא זו והו"ל לפרושי שהעדים מעידים שחייבוהו ב"ד לשלם דמי עין ואולם על פי האמור יש ליישב דבריו שרבינו ז"ל

מפרש כפרש"י ז"ל דפי' דמאי דפרכינן אי בשלא עמד בדין כוליה עבד בעי שלומי כו' היינו מטעמ' דאי הוה בעי הוה מודה בבי דינא ומיפטר דמודה בקנס פטור כו' יע"ש ושלא כפי' התוס' שם וכיון שכן ע"כ דסוגי' זו לא אתיא אליבא דר"ה דס"ל דמודה בקנס דיציאת ראשי אברים אע"ג דפוטר עצמו מכלו' פטור אכן לדידן דקי"ל כרב המנונא וכר"י מתוקמא ברייתא שפיר אפי' בשלא עמד בדין כנ"ל נכון ליישב דבריו ז"ל ודו"ק:

ודע דבפ' השולח דמ"ב ע"ב אמרינן התם איבעי' להו עבד שמכרו רבו לקנס מהו תבעי לר"מ ע"כ ל"ק ר"מ אלא בפירות דקל דעבידי דאתו ודאי אבל הכא מי יימר דמינגח ואת"ל דמינגח ממאי דמשלם דילמא מודה ומיפטר כו' והנר' ודאי דמאי דאמרו ואת"ל דמינגח היינו בעדים דאי בדליכא עדים היינו קמייתא ומאי האי דקאמר דילמא מודה כו' אפי' בכופר נמי אינו משלם כיון דליכא עדים וכ"כ רש"י ז"ל שם דילמא מודה בב"ד קודם העדא' עדים כו' והדבר מוכרח כמ"ש וכיון שכן קשה שהרי קנס דעבד פוטר עצמו מכלום ולכ"ע מחויב וצ"ל דסוגי' אתיא ג"כ אליבא דר"ה דלא ס"ל לחלק בהכי דלא כהלכתא. האמנם הדבר הק' למה שכתב ה"ה בפ' כ"ג מה' מכירה דין ג' וז"ל וכבר דקדקו המפרשים למה אינו מכור הגוף לפירותיו ויש שתי' דכיון דאיכא תרי מי יימר דמינגח ואת"ל דמינגח דילמא מודה ומיפטר אינו כגוף לפירותיו עכ"ד והדבר תמוה דלמאי דקי"ל כרב המנונ' וכר"י אפי' מודה נמי לא מיפטר כיון דפוטר עצמו מכלום אחר כל הרשום בכתב ראיתי בשיטה מקובצת למס' קמא הנדפסת מקרוב כתוב שם בפ' מרובה משם המאירי וז"ל כבר ביארנו שיציאת ראשי אברים קנס הוא מעתה מי שבא בב"ד והודה שסימא את עין עבדו לא יצא לחירות ואם באו עדים אח"כ יצא שהרי פוטר עצמו מכלום בהודא' זו ויש חולקים בזה שלא לומר טעם זה אלא בגניבה ולמדוה ממה שלא השיבו כן במה שהקשה על רב ממעשה דר"ה כמו שבא בסוגיא זו כו' עכ"ד והנה שדעת מרן וה"ה ז"ל כדעת יש חולקים הללו שכתב המאירי ז"ל דדוקא בגניבה איתיה לה"ט ומשום דכיון דאמר לא גנבתי ובאו עדים אח"כ שגנב איכא למימר דמחמת יראה הוא מודה שמא יבואו עדים ויכחישוהו כמו שהכחישוהו על הגניבה ואע"ג דלרבנן דראב"ש אפי' בראה עדים ממשמשים ובאים ס"ל דמודה בקנס פטור ולא אמרינן דמחמת יראה הוא מודה התם שאני דכיון דמתחייב עצמו בקרן בהודאתו אמרינן דודאי משום בעיתותא דעדים שמא יבואו לא הי' מתחייב עצמו בודאי על הקרן משא"כ כשפוטר עצמו מכלום בהודאתו דודאי אמרינן דמחמת יראה הוא מודה כיון דבהודאתו אינו מפסיד כלום ומעתה פסק רבינו ז"ל במשביע ע"ק שפטורין כפשטיה מתפרשא ואין צורך למה שדחקנו לעיל ואולם לא פירש בדברי המאירי ז"ל לדעת יש חולקים הללו סוגי'

דמרובה היאך מתפרשה לדעתם דא"כ מאי האי דאמרי' התם אמר רבא קפחתינהו לסבי דבי רב דהא ר"ג פוטר עצמו מכלום הוה וקאמר ליה רב לר"ה ולא משני ליה ומאי קו' הא ע"כ ל"ק רב המנונא אלא דוקא בגניבה ומהטעם שכתבנו והנראה אצלי ליישב דעתם ז"ל דס"ל דודאי לפום קושטא דמילתא עכ"ל דרב המנונא ל"ק הכי אלא בגניבה אבל בשאר קנסות אע"פ שפוטר עצמו בהודאתו אפ"ה פטור ומשום דאל"כ ק' לרב המנונא אידך ברייתא דקתני התם אין בדבריך כלום שכבר הודית ודייקי' מיניה התם דס"ל כרב דמודה בקנס ואח"כ באו עדים דפוטר עצמו בהודאתו ורבא גופיה דאקשיה לרב המנונא מדקאמר ליה ר"ח לר"ה ולא משני ליה אדקשי' ליה מדלא משני לי' ר"ה טפי הוה לי' להקשות מהך ברייתא אלא ע"כ דס"ל דרב המנונא לא קאמר אלא דוקא בגניבה מכח הך ברייתא אלא דהיינו דק"ל לרבא דאם איתא דיש לחלק בגניבה בין היכא שפוטר עצמו מכלום להיכא דמתחייב בהודאתו ה"נ הי"ל לר"ה לחלק ג"כ ביציאת ראשי אברים ולומר דכיון שפוטר עצמו מכלום לא אמרינן מודה בקנס פטור ואפי' בשאר קנסות כיון דר"ה לא שמיע לי' אכתי אידך ברייתא דקאמר אין בדבריך כלום שכבר הודית דמכח ההיא ברייתא הוא המכריח להו לחלק בהכי אמנם ר"ה דלא שמיע לי' ההיא ברייתא אמאי לא משני הכי אלא מוכרח דר"ה לא שמיע לי' לחלק בהכי כלל בין היכא שמתחייב בהודאתו להיכא דפוטר עצמו ואפי' בגניבה כנ"ל נכון: ואם כנים הדברים לייחס דעת רבינו ז"ל כדעת יש חולקים שכתב המאירי ז"ל הדרן לקמייתא דק' טובא למ"ש רבינו בפכ"א מה' עדות בהעידו שסימא את עין עבדו כו' שהשמיט אוקמתא דאמרי' עלה בגמ' דמוקמי לה שעמדו בדין והנראה אצלי ליישב דבריו דלפי מה שראיתי להריטב"א ז"ל בחידושי גיטין פ' השולח דע"ב ע"ב אההיא דאבעייא לן התם מעוכב ג"ש יש לו קנס או אין לו קנס ואתינן למיפשטא מברייתא דקתני יוצא בשינו ונותן לו דמי עינו ודחינן דילמא כמ"ד א"צ ג"ש כתב וז"ל והא ודאי בשלא עמד בדין הוא דאי לכשעמד למאי דדחי דאתי' כמ"ד א"צ ג"ש אטו צריך לומר דאם הפיל את שינו ועמד בדין דישראל גמור הוא ויהיב לי' דמי עינו והשתא ק"ל אמאי דהא קי"ל דאין אדם זוכה בקנס אלא עד שעת העמדה בדין וליכא למימר דה"ד בקנס דמחוסר גובייגא אבל בזה איהו זוכה לאלתר בנפשיה דזה אינו דאפי' בקנס זה משמע התם במרובה דלא זכי עד שעת העמדה בדין כו' ואוקמינן לה התם בדאפכינהו ואזמינהו ומקדמי אקדומי ואפ"ה מקשינן אי דלא עמד בדין כוליה עבד בעי שלומי כו' אלמא דאפי' בקנס זה אינו זוכה עד שעת העמדה בדין כו' יע"ש ואפשר דלרבינו ז"ל קשיתיה קו' הריטב"א הלזו ומכח זה הוכרח לומר דסוגי' דפרק השולח דפליגי אסוגי' דמרובה וס"ל דבעבד כיון שהוא תפוס בעצמו לא

בעינן העמדה בדין ופסק רבינו כסוגיא דפרק השולח כנ"ל:

אחר כל הדברים האלה ראה ראיתי למוהרש"ל ז"ל יע"ש פ' מרובה סי' פ"ו שהאריך לפלפל בענין זה והוקשה לו מההיא דמשביע עדי קנס כמו שהקש' הרב מש"ל ז"ל ומכח זה כתב לחלק דדוקא בגניבה הוא דאמרינן הכי דכל שפוטר עצמו בהודאתו מחייב וכדעת היש חולקים שכתב המאירי ז"ל וטרח ליישב סוגיא דמרובה דקא' רבא קפחתינהו לסבי דבי רב כו' וכתב דג' מחלוקות בדבר דלרב המנונא כל שפוטר עצמו בהודאתו אפי' בשאר קנסות חייב ולר"י ור"ה דוקא בגניבה מחייב אבל בשאר קנסות אמרינן דמודה בקנס פטור אפי' היכא שפוטר בהודאתו ולרב בכל גוונא מחייב יעש"ב ואין זה משמעות סוגית הגמ' כלל דמשמע התם דרב המנונא ור"י בחדא שיאטא אזלי וכן נוטין דברי הרי"ף והרא"ש ז"ל שהביאו הא דרב המנונא ור"י וגם ה"ה כתב דהלכה כרב המנונא ור"י אשר מבואר מדבריהם דס"ל דלא פליגי בהכי כלל והיותר נכון ליישב ההיא דרבא ע"ד שכתבתי עוד ראיתי לו שהביא דברי ה"ה דפ"ב דנ"מ והוכיח שדעת ה"ה ז"ל דכל שפוטר עצמו בהודאתו אפי' בשאר קנסות חייב וזה גרם לו שנזדמנה לו נוסחא אחרת בדבריו שלא הי' כתוב תיבת עד וכן ראיתי בנוסחא שבספר מגדל עוז כתוב שם בשלא באו עדים אח"כ כו' בלתי תיבת עד אמנם הנוסחא העיקרית כנוסחתינו בדפוס אמשטרדם והדברים מוכרחין ממ"ש ה"ה בפכ"ג מה' מכירה כמ"ש לעיל ודוק גם מה שהכריח שדעת הסמ"ג ז"ל לחלק בין גניבה לשאר קנסות ממה שפסק בלאוין רמ"א דהמשביע ע"ק פטורין נראה דלא מכרעא כלל דהסמ"ג השמיט הטעם שכתב רבינו ולא כתב אלא דינא גרידא ואיכא למימר דהיינו משום דפסק כר"ע דמיעטה קרא מדכתיב לאחת מאלה וכמו שכתבנו לעיל כי היכי דלא תיקשי דר"י אדר"י כנ"ל: הכלל העולה ממ"ש שדין זה במחלוקת הוא שנוי שלדעת הרמב"ן והריטב"א בפ"ק דקדושין כל שפוטר עצמו אפי' בשאר קנסות מחייב וכן נראה דעת הראב"ד ז"ל בהדיא שהביא הנ"י ז"ל בפרק מרובה ואכתבנו בסמוך וכן הוא דעת הנ"י ז"ל פ"ק דב"ק ולדעת הר"ן פרק השולח וה"ה ז"ל פכ"ג מהלכות מכירה דוקא בגניבה הוא דמחייב אבל בשאר קנסות פטור כנ"ל והיכא דראה עדים ממשמשים ובאים והודה בקנס זו מחלוקת ת"ק וראב"ש בפרק מרובה דלת"ק חשיב הודאה למיפטריה ולראב"ש לא חשיב הודאה משום דמחמת בעיתותא דעדים הוא דהודה והנראה ודאי דקי"ל כת"ק דראב"ש וכדסתם לן תנא פרק ד' שומרים וכ"כ הרב מש"ל ז"ל פ"ב מהלכות גניבה יע"ש ומסתברא לי דע"כ לא פליגי ת"ק וראב"ש אלא במודה בקנס דגניבה וכדדייק תנא דברייתא ומתני' דשבועות דתני לה באומר גנבתי ומטעמא דכיון שהוא מתחייב בודאי בהודאתו על הקרן משום

בעיתותא דשמא יבואו עדים ויעידו לא מחייב איניש נפשיה על הודאי אמנם במודה בקנס דת"כ או דיציאת ראשי אברים וכיוצא שפוטר עצמו מכלום בהודאתו אפי' ת"ק דראב"ש מודה דאמרינן משום בעיתותא דשמא יבואו עדים ויעידו מודה כיון שאינו מפסיד כלום בהודאתו ובהכי נתיישבו אצלי דברי הנ"י ז"ל שכתב בפרק מרובה וז"ל כתב הראב"ד שבזה"ז שאין דנין דיני קנסות וקי"ל דאי תפס לא מפקינן מיני' אם קדם הלה והודה פטור ואפי' בדברים שפוטר עצמו מכלום שכשם שאין דנין דיני קנסות כך אין מקבלין עדות וה"ז כמו שאין שם עדים כו' ורבינו נר' אמר שאינו דבלא"ה נמי אי תפס הודאתו לאו כלום הוא דבעינן שיהא מודה מחמת עצמו והאי מחמת בעיתותא הוא דמודה וכדאמרינן לעיל גבי ראה עדים ממשמשים ובאים כו' ואמרי' טעמא דר"ה משום דמחמת בעיתותא דעדים קא מודה כו' יע"ש והדבר תמוה שהביא ראיה לסתור מההיא דראב"ש דלית הלכתא כותיה ודסתם מתני' דשבועות וכבר תמה עליו בזה מוהריב"ל ובס' יש"ש סי' מ"ד יע"ש אכן כפי מ"ש דבריו נכונים שדברי הנ"י בפוטר עצמו מחמת הודאתו הם אמורים כמ"ש הראב"ד ז"ל בראש דבריו ואפי' בדברים שפוטר עצמו מכלום כו' דאלו במתחייב עצמו בהודאתו לזה לא הוצרכו לחלק בין היכא דאיכא ב"ד לבזה"ז דאפי' בב"ד ג"כ דינא הכי ולהכי הוא שכתב דכל דאיכא למיחש דמשום בעיתותא קא מודה לא חשיב' הודאה כיון שפוטר עצמו בהודאתו ואינו מפסיד כלום בהודאתו כנ"ל נכון. עוד כתב מרן הכ"מ וז"ל ומ"ש לפיכך העבד שאמר לרבו הפלת את עיני כו' פטור פי' אם נשבע האדון שלא הפיל שינו ולא סימא את עינו פטור מקרבן דאין חייבין קרבן כו' והכא לאו כפירת ממון הוא דבהודאה נמי פטור משום דהוי מודה בקנס כו' הנה כפי פירוש מר"ן ז"ל דברי ר' הן הן מ"ש בר"פ נערה שנתפתתה רש"א יכול האומר לחבירו אנסת את בתי כו' או שאמר לו עבדו הפלת את שיני וסימת את עיני והוא אומר לא הפלתי ונשבע והודה יכול יהא חייב ת"ל וכחש כו' יצאו אלו שהן קנס ואולם הא ק"ל שהתוס' שם בד"ה הפלת את שיני בס"ד הק' וז"ל וא"ת פשיטא דלא מחייב קרבן שבועה על העבד דאפילו ר"א דדריש רבויי ומיעוטי ומרבה קרקעות לשבועה לענין קרבן שבועה פוטר בפרק שבועות הפקדון דדריש מכל ולא כל וה"ה לעבדים וי"ל דאע"ג דבקרקעות אין קרבן בעבד יש קרבן דה"נ אשכחן ר"מ דאית ליה דאין נשבעין על הקרקעות ועל העבדים ס"ל דנשבעין כדאמרינן בהשואל עכ"ל וא"כ מאחר שרבי' ז"ל בפ"ז מה' שבועות דין ג' פסק דאם תבעו בקרקע או בעבד פטור משבועת הפקדון קשה למה זה הוצרך למתלי טעמא משום דהוי מודה בקנס ות"ל משום דאין נשבעין על העבדים ויותר הי"ל למרן ז"ל לפרוש שמ"ש רבינו לפי' העבד שאמר לרבו כו' פטור לאו לענין קרבן שבועה

מיירי אלא לומר שפטור משבועת היסת דאע"ג דאין נשבעין על העבדים היינו שבועת התורה אמנם שבועת היסת מיהא מחייב כמ"ש רבינו בפ"ה מהלכות טוען ונטען אבל משום טעמא דמודה בקנס פטור אפילו משבועת היסת כמ"ש רבינו בפ' ה' מהלכות חובל ומזיק יע"ש. שבתי וראה שדברי מרן ז"ל הן הן דברי רבינו בפ"ח מה' שבועות דין ב' שכתב וז"ל וכן האומר לחבירו כו' והעבד שתבע את רבו וא"ל הפלת את שיני כו' פטור משבועת הפקדון שאלו הודה לא היה משלם כו' וכיון שכן יגדל התימא על רבינו אחר שבפרק ז' מה' הנז' כתב דאין נשבעין על העבדים למאי הלכתא הוצרך להשמיענו דין זה ולמיתלי טעמא משום מודה בקנס הן אמת דלתי' התוספות שכתבו דאע"ג דבקרקעות אין קרבן בעבד יש קרבן לכאורה הן תמוהי' דבהדיא אמרינן התם בפרק שבועת הפקדון דל"ז ע"ב אמר ר"פ מתני' נמי דייקא דקתני גנבת את עבדי והוא אומר כו' חייב ואלו גנבת את עבדי לא קתני מ"ט לאו משום דעבד איתקוש לקרקעות ואין מביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות כו' יע"ש הרי בהדיא דלר"י על העבדים נמי אין מביאין קרבן ואולם אחר עיון דבריהם ז"ל נכונים דמעולם לא כתבו דבעבד יש קרבן אלא לר"א דדריש ריבויי ומיעוטי וקרקעות ממעטינן להו ממיעוטא דמכל וכמו שדקדקו בתו' שכתבו דאפילו ר"א דדריש ריבויי ומיעוטי כו' כלומר דאפילו נימא דר"ש ס"ל כר"א דדריש ריבויי ומיעוטי אפי"ה מודה לענין קרבן משום מיעוטא דמכל ואהא תי' דלמאן דדריש ריבויי ומיעוטי אע"ג דבקרקעות אין קרבן בעבד יש קרבן משום דבחד מיעוטא לא ממעטינן תרוייהו אע"ג דעבדי' איתקשו לקרקעות וכמו שכתבו התוספות פרק השואל ד"ק ע"ב ד"ה דילמא ודוקא למאן דדריש בכללי ופרטי ממעטי' תרוייהו כדאי' במרוב' דס"ג ואם כן איכא למימר דר"ש כר"א ס"ל דדריש ריבוי ומיעוט ומשום הכי הוצרך לטעמא דמודה בקנס ומעתה יש לומר דכי דייקי התם ממתני' דלא קתני גנבת את עבדי דעל העבדים אין מביאין קרבן היינו משום דמתני' אתייא כרבנן דר"א דדרשי כללי ופרטי וממעטי' תרוייהו מחד פרטא ואע"ג דאפי' ר"א דמחייב התם בקרקעות מודה דלרבנן פטור כדאמרינן התם מאן דמחייב כר"א מ"מ מייתי דסתם מתני' אתי' כמאן דפטור ולאפוקי מר"א דס"ל כר' אליעזר וכמ"ש התוס' שם ד"ה מתני' יע"ש ובהכי מקום אתנו ליישב ההיא דאמרי' התם אמר רב פפי משמיה דרבא אימא סיפא זה הכלל כל המשלם על פי עצמו חייב כו' זה הכלל לאתויי מאי לאו לאתויי גנבת את עבדי אלא מהא ליכא למשמע מיניה והק' מוהריב"ל ז"ל בחידושיו וז"ל יש לתמוה דאמאי קאמר ליכא למשמע מינה והלא אורחא הוא דברישא קאמר גנבת שורי וזה הכלל אתי לרבויי אפי' גנבת את עבדי והוי כעין לא זו אף זו יע"ש שהניחו בצ"ע והרב ח"ה נדחק בזה וכתב

דרב פפי הוה ידע דאי' נמי מלתא אחריתי לרבויי בזה הכלל כו' יע"ש והן דברי נביאות אכן לפי דברי התוס' ז"ל שכתבנו נר' ליישב דאין כאן קו' כלל דודאי למאי דהוה בעי ר"פ להוכיח מרישא דמתני' דלא קתני גנבת את עבדי מוכח שפיר דסתם מתני' דפטר בעבדים אתיא דלא כר"א דמחייב אקרקעות אמנם למאי דבעי ר"פ להוכיח מסיפא דזה הכלל לאתויי עבדים אכתי מתני' אתי' שפיר כר"י דאפילו ר"א דמחייב בעבדים אפי"ה בקרקעות מודה משום מיעוטא דמכל והיינו דקאמר דמהא ליכא למשמע מינה לא כר"א ולא כר"י כנ"ל נכון:

אמנם אכתי ק"ל על דברי התוס' ז"ל דאדמייתי ר"פ ראיה מסיפא דזה הכלל לאתויי עבדים אמאי לא מוכח מרישא דהתם דקתני א"ל עבדו הפלת את שיני וסמית את עיני כו' פטור דמדתלי טעמא משום דהוי מודה בקנס ע"כ דס"ל דבעבד יש קרבן שבועה דאל"כ ת"ל דהו"ל כפירות שיעבוד קרקעות וכן נמי ק' דלמאי אצטריך זה הכלל לאתויי עבדים הא מרישא שמעי' לה ולר"פ משמיה דרבא דהוכיח מרישא דמתני' דאין מביאין קרבן על העבדים ק' היכי הוה ניחא ליה הך ואף גם זאת נראה שיש ליישב דמתני' לא ק"ל דאיכא למימר דמיירי כשהפיל את שינו וסימא את עינו ג"כ ותובע לו דמי עינו ויחד לו כלי ע"ז דהשתא משום טעמא דאין מביאין קרבן על העבדים ליכא דדמי עינו קא בעי ולהכי אצטריך לטעמא דמודה בקנס ומה שהוצרכו התוס' לומר דבעבד יש קרבן היינו דוקא לר"ש דברייתא דהתם דר"ש ס"ל דשן ועין צריך גט שחרור בפ' השולח דמ"ב מוכח דמאן דאית ליה יוצא בשינו ונותן לו דמי עינו ס' דא"צ ג"ש כדדחי התם דילמא כמ"ד א"צ ג"ש אמנם מתני' דשבועות איכא לאוקמוה כר"ע דס"ל בפ"ק דקדושין דא"צ גט שחרור כנ"ל נכון ובהכי יש מקום ליישב דברי רבינו ז"ל שהוצרך לטעמא דמודה בקנס להיכא שתובע לו דמי שינו ותפס העבד כדי דמיו דאע"ג דקי"ל כמ"ד דצריך ג"ש אי תפס דמי עינו לא מפקינן כמו שפסק רבינו בדין י"ד ועוד י"ל דמיירי בתבעו על מעשה ידיו דאע"ג דצריך ג"ש מ"מ מע"י הן שלו ומשום טעמא דאין מביאין קרבן על העבד ליכא להכי הוצרך לטעמא דמודה בקנס והתוס' ז"ל שם בראש דבריהם כתבו וז"ל וא"ת מה יחוד כלי שייך גבי עבד דהא מיד כשהפיל את שינו קנה העבד לעצמו כו' ואין לומר כגון שהפיל את שינו וסימא את עינו ונותן לו דמי עינו ומייחד לו כלי על דמי עינו או שתבעו על מע"י ומייחד לו כלי על זה דהא מוכח כו' ור"ש אית ליה בהדיא דצריך ג"ש כו' יע"ש ולא זכיתי להבין דבריהם איך דחו תי' זה דתבעו על מע"י משום דר"ש ס"ל דצריך ג"ש הא פשיטא ודאי אע"ג דצריך ג"ש מ"מ יצא לחירות ומע"י הן שלו אלא דצריך ג"ש להתירו בבת חורין וכ"כ התו' בפי' בפ' השולח דף הנז' ד"ה חבלו ביד

יע"ש ודבריהם צל"ע תו ק"ל לדברי התוס' שכתבו דאע"ג דבקרקעות אין קרבן בעבד יש קרבן מהא דגר' פ' שבועת העדות דל"ד ע"ב מאי אי' בין ר"א ור"ע איכא בינייהו משביע עדי קרקע לר"א חייבים ולר"ע פטורין ולר"י דאמר התם משביע עדי קרקע אפילו לר"א פטורין מאי איכא בין ר"א לר"ע איכא בינייהו עדי קנס יע"ש והשתא אמאי לא משני דאיכא בינייהו עדי עבדים דלר"א חייבין ולר"ע פטורין וכעת צ"ע:

מעשה חושב (**שפט**) ולפימ"ש פריך מחצי נזק כו'. בילדותי שמעתי מפי חכם אחד ליישב קושיא זו וכן מצאתי אח"כ בנוב"י תנינא חאהע"ז סי' כ"ג דגם בתם חייב א"ע בהודאתו לענין אם יגח עוד שתי פעמים יהיה מועד וישלם נזק שלם נמצא דלא פטר עצמו מכלום, כיון דע"י הודאתו נתקיים בו והועד בבעליו ואני אז דחיתי ישוב זה דבאמת הש"ס דחיק שם לאוקמי האי דח"נ בח"נ צרורות אע"ג דתנן במתני' נזק וח"נ דבפשיטות אח"נ דתם קאי ויגיד עליו רעו וזה דתמה מאור עינינו המהרש"ל ז"ל דאי הלכה כרב המנונא היה לו להש"ס שם לשנויי דמש"ה לא הוי מודה בקנס משום דלא מתחייב ע"י הודאתו ולעולם מיירי בח"נ דתם אלא דאיכא עדים שנגח בפניהם אלא שאין מעידים שור של מי נגח והניזק משביע להעדים שיעידו שהשור שניזק שלו הוא וכה"ג חייבים דל"ש לומר דלמא מודה המזיק ומפטר דהא פוטר עצמו מכלום ולענין שע"י הודאתו נתקיים בו והועד בבעליו ואחר ב"פ יעשה מועד הא בלא הודאתו יעשה מועד אם יגח עוד ב' פעמים כיון דכבר העידו העדים שנגח בפניהם אלא שלא העידו את שור של מי נגח ודוק:

פרק ו

הלכה ה

בששה דברים כו' **ואין נכתבין במחובר**. הנה הטור ז"ל י"ד סי' רס"ז הביא דין זה דאין כותבין במחובר משם רבינו ותמה עליו מרן ז"ל למה הביאו משמו והלא תלמוד ערוך הוא פ"ק דגיטין ד"ט וראיתי להרב ט"ז ז"ל סי' הנזכר שתירץ דכיון דטעם פיסול מחובר הוא משום דגמרינן לה לה מאשה והך ג"ש משמע דלאו כ"ע מודו בה דבפ"ק דקי' דכ"ג משמע דפלוגתא היא דרשב"א אית ליה התם הך ג"ש ור"מ דס"ל דבשטר ע"י עצמו ולא ע"י אחרים לא גמר הך ג"ש מרביה וא"כ ע"כ הא דפריך בפ"ק דגיטין והאיכא מחובר היינו למאן דגמר ג"ש דלה לה ואפשר לומר דלית הילכתא כותיה לכך הביאו משם הרמב"ם את"ד ולע"ד דבריו תמוהים דאי מטעם זה כתב הטור דין זה משם רבינו א"כ בדין פיסול ערכאות של גוים ג"כ הי"ל להטור להביאו משם רבינו דהתם נמי ה"ט משום

דגמרינן לה לה מאשה כמ"ש רש"י שם בד"ה אלא מוכרח דהא פשיטא לן דאין הלכה כר"מ ובהדיא פרכינן התם בפ"ק דקדושין לפום מאי דס"ד התם דרבנן דאמרינן ובשטר ע"י אחרים ר"ל ולא ע"י עצמו פריך הא קי"ל דגיטו וידו באים כאחת ופרש"י וז"ל כלומר והא מעשים בכל יום שהעבד מקבל את גיטו ואי רבנן פליגי מי שבקינן רבנן ועבדינן כר"מ יע"ש הרי מבואר דפשיטא ליה לתלמודא דאין הלכה כר"מ אך קשה לכאורה דבברייתא בפ"ק דגיטין קתני וכדר"מ ב"ד והשתא כיון דטעמא דערכאות של גוים משום ג"ש דלה לה הוא הא ר"מ לית ליה ג"ש והיה נראה לומר דלמאן דס"ל כר"מ קאמר וכמ"ש התוס' שם בד"ה בעידי מסירה אלא דאכתי ק' על התוס' ז"ל אדקשיא להו אאוקמתא דגמ' דמוקי להההיא דערכאות של גוים בע"מ אמאי ל"ק להו בפשיטות אברייתא גופא ומצאתי להרשב"א ז"ל פ"ק דקדושין שכתב וז"ל מ"ט דר"ש דגמר לה לה אע"ג דרבנן נמי לה לה מאשה גמרי ס"ל דלאו לכולהו מילי דעבד גמרינן לה אלא לגופו של גט שיהא גיטו של זה כגיטו של זה כו' יע"ש:

פרק ט

הלכה ג

א' מן האומות שבא על שפחה כו'. מ"ש מרן הכ"מ דרבינו מפרש דלענין אם הולד עבד או בן חורין אתמר ולא כפרש"י שפירש לענין לא תחיה כל נשמה שאינו ענין לסוגיות ששם דבריו תמוהים דבפ"ק דסוטה ד"ג מבואר דלענין לא תחיה כל נשמה אתמר ומשמע מינה בהדיא דבאומות הלך אחר הזכר וצ"ע ועיין עוד בהרב ל"מ ז"ל שכתב שרבינו ז"ל מפרש הא דקאמר בגמ' מאי באומות הלך אחר הזכר שלא כפרש"י ז"ל שפירש למאי הלכתא כו' אלא ה"פ מנ"ל הא דבאומות הלך אחר הזכר ומשני כדתניא כו' דמדאצטריך קרא לומר דא' מן האומות שבא על שפחה כנענית אזלי' בתר דידה והוי עבד כנעני משמע דבאומות הלך אחר הזכר דאי אחר הנקבה ל"ל לומר בשפחה כנענית דאזלי' בתר דידה וכי גרעא שפחה שהוטבלה לשם עבדות מגויה כו' יע"ש וק"ל עלה דאכתי מנ"ל דבאומות הלך אחר הזכר אימא דהלך אחר הפגום שבהם כדין ישראל ובשפחה כנענית גלי לן דאזלי' בתר דידה ותו דלפי דרכו נמי נראה דק' מההיא דפ"ק דסוטה וצ"ע: